SAYI : 599
11 ARALIK 1965
FİATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

DEMİRELİN

BİR AYAK OYUNU

CEMAL TURAL MESELESİ

YILIN
İKİNCİ
REKOR ÇEKİLİŞİNDE

7,5
MİLYON

SON
PARA
YATIRMA
GÜNÜ

30
ARALIK

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın A: 1454) — 666)

Cilt: XXXIV Yıl: 12 Sayı: 599

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Nizamettin Durgun

MÜESSESE MÜDÜRÜ

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — DIŞ HABERLER KISMI: T. Kemal — İKTİSAT: Mehmet Tuğrul - MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tuli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Nijat Özön.

İstihbarat Tel: 107382

KAPAK KOMPOZİSYONU

SAN Organizasyon
Erkal Yavî

KAPAK KLİŞESİ

Hüner Klişe İstanbul

KAPAK BASKISI

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF

T.H.A
Erdoğan Çiftler

KLİŞE

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER

Hürriyet Matbaası
Ankara

BASILDIĞI TARİH

8.12.1965

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Gelecek hafta AKİS, 600. sayısını size sürprizlerle sunacaktır. Bir dergi hayatında 600 haftanın ne demek olduğunu, AKİS'in iyi ve kötü günlerinde okuyucusu olmak vefasını gösterenler pek iyi bilirler. 600 hafta!.. Hapishaneler, Tahkikat Komisyonlarında sorgular, ayları geçen kapatma kararları, binleri geçen para cezaları ve bunların karşısında hak bildiği yoldan dönmeyen AKİS!..

AKİS okuyucularına unutamıyacakları bir sayı vermek için AKİS'in bütün yazı kadrosu, çizgi ve resim elemanları şimdiden seferber olmuşlardır. Mütercimimiz sizlere, pek ilginç bulacağınız iktisadi bir konferansın özetini hazırladı. "Varlıklı Milletler • Yoksul Milletler" adlı yazı serimizi, AKİS'in muhtevasından kısıntı yapmadan okuyucularımıza sunmayı düşündük. Bulduğumuz çare şudur: Her çevreden okuyucularımızın dikkatle, zevkle izleyecekleri bu yazı serisini her hafta, derginin içinde 8 sayfalık bir İlâveyle vermek... Memleketimizde İktisadi konulara ziyadesiyle eğilindiği şu sırada "Varlıklı Milletler - Yoksul Milletler" yazı serimizin pek çok meselemize ışık tutacağından eminim.

Yine 600. sayıda, herkesin zevkle, merakla okuyacağı maceralarla dolu, renkli bir hayat hikâyesini, hikâyenin kahramanının ağzından Özden Toker sunacaktır. Hikâyenin kahramanı, milyoner Gülbenkyandır. Bir süre önce Londrada Gülbenkyan ile konuşan Özden Toker, bu İlginç milyoneri size tatlı üslûbu içinde tanıtmağa çalışacaktır.

"İsmet Paşayla 10 Yıl" yazı serimiz için bir şeyler söylemeyi artık gereksiz bulmaktayım. Sadece şunu belirteyim ki, bu yazı serimiz titizlikle izlenen bir yazı niteliğini kazanmış bulunmaktadır. Şimdi bizim hazırlığımız, bu serinin ilk cildine, esere lâyık bir cilt kapağı üzerine teksif edilmiştir. Ajans-Türk Matbaasında itina ile hazırlanan cilt kapaklarımızı 600. sayımızla birlikte okuyucularımıza sunacağız.

Şimdiden haylinize tenbih etmelisiniz.
600. sayı sizin için de ayrılmalıdır.

Saygılarımızla.

KURTUL ALTUĞ

Cilt: XXXIV Sayı: 599 11 Aralık 1965

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Süleyman Demirel Genel Kurmaydaki toplantıdan çıkıyor.

Çiçeği burnunda Başbakanın serüvenleri

Millet

"Dedikya, demedik ya.."

geçimlerden bu yana, Türkiyede, AP'ye oy vermiş olanlar arasında dahi çok kimsenin her geçen gün biraz daha hayrete düştüğü, saklanmayacak bir gerçektir. Başbakan Demirel, tam bir fütursuzluk içinde, bütün söylediklerini reddetmeye devam etmektedir. Ama asıl endişe uyandıran taraf, AP Genel Başkanının baza ayak oyunlarına da girişmiş olmasıdır. Bu ayak oyunlarında kullanılmak istenilen müesseselerin ve şahısların önemi, durumu zaman zaman çok kritik hale getirmektedir. Önce, ihtiyatsız sözleriyle gecekonducular arasında karışıklıklara yol açan Başbakan Demirel bu hafta en vahim adımım attı ve Orduyla ilgili tadsız tartışmaların doğmasına vesile verdi. Bu tartışmaların, Demirelin parti içindeki büyük rakibi Saadettin Bilgiçi ne derece sarstığı henüz belli değildir. Ama Cemal Tural Hadisesi dolayısıyla doğan tepkiler fütursuz ve tecrübesiz Başbakanın tehlikeli kumarlar oynayabileceği düşüncesini bazı zihinlerde kuvvetlendirmiştir.

Aslına bakılırsa AP'nin seçim zaferi, bu kumar hevesinin müsbet çıkmış tesirini bünyesinde hiç taşımıyor değildir. Başbakan Demirelin, bir taraftarı o kampanyada ipotek altına soktuğu bazı hususları kurtarmaya çalışırken başka ipoteklere başvurması, eşyanın tabiatına uygunsa da, bu hafta, türk milleti için, bir ihtilâl sonrası memleketi olan Türkiyenin tabiatına hiç de uygun görünmüyordu.

Demokrasi

Tehlikeli adımlar

(Kapaktaki Komutan)

Bitirdiğimiz hafta içinde bir gün, Başbakan Süleyman Demirelin gözleri, Milli Savunma Bakanlığına getirmiş olduğu Menderesin eski polis müdürü Ahmet Topaloğlu, kep-

Türkiyede Ordu ve İktidar

Metin TOKER

Bir memlekette Kara Kuvvetleri Komutam orgeneral, Millî Savunma Bakanına Meclisten bir kanunun nasıl geçmesini arzuladığım tebliğ ederse, o memleket için en büyük talihsizlik bu hadise karşısında "Önemli değil!" diyen bir Başbakandır. Hadiseleri böylesine hafife alan ve teşhisleri bu kadar basit bir Başbakanın elinde memleket kaderinin tehlikelerden masun bulunduğuna inanmak kolay değildir. Kara Kuvvetleri Komutam orgeneralin Milli Savunma Bakanına arzu tebliğ etmesi önemli değilse, acaba önemli olan nedir? Cemal Turalın mektubunu Hükümete her gün gelen 4-5 milyon yazışmadan biriaddetmek, bırakınız bir Başbakanı, biraz aklıselim sahibi her hangi bir görevli için dahi, inanılması güç bir ciddiyetsizlik örneğidir.

Meclisten geçirilmesi düşünülen bir kanuna karşı, Kara Kuvvetleri Komutanına ne oluyor, önce lütfen bu söylenir mi? Yarın Deniz Kuvvetleri Komutam, sonra Hava Kuvvetleri Komutam, daha sonra ordu komutanları, tümen komutanları, alay komutanları Meclisin ve Hükümetin tasarrufları hakkında artık vaziyet mi alabileceklerdir, yoksa bu yol bugünden, ciddi bir devlete yakışır şekilde kapatılacak mıdır? Memleketin, devlet adamı seviyesinde bir Başbakandan cevabını beklediği soru budur. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kendisi de, hiç şüphe yok, böyle bir bekleyişin içindedir.

Süleyman Demirel bir memlekette iktidar devralmıştır ki, o memlekette Silâhlı Kuvvetler, bir ordu ayaklanmasından sonra politika sahasını sivil idare ye bırakmışlar, bunu kabul etmek istemeyen mensuplarını iki defa bizzat yenilgiye uğratmışlardır. Bu Silahlı Kuvvetler, maddi ve mânevi manasıyla, kışlalarına çekilmişlerdir.

Ancak, bu neticeyi sağlayan Hükümet bir basit gerçeği hatırından hiç çıkarmamıştır. Hem de, başında, İsmet İnönü gibi Silâhlı Kuvvetler üzerindeki otoritesi ve prestiji tartışılamayacak bir Başbakan bulunduğu halde.. Bu gerçek, her memlekette olduğu gibi Türkiyede de, Ordunun en tesirli baskı gruplarından birini teşkil ettiğidir. Dünyada, akıllı ve basiretli iktidarların, Silâhlı Kuvvetlerin önemli konulardaki temayülünü hiç kaale almadan hareket ettikleri bir tek ülke gösterilemez.

Bu temayülü kim ifade eder? Türkiyede, bu temayülü Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Başkomutanı Genel Kurmay Başkanının ifade etmesi âdeti ve ananesi, iktidar Süleyman Demirele devredildiği zaman yerleşmişti. 1961 ile 1964 arasında Başbakan İnönü, Orgeneral Sunayın dışında bir tek komutanla bir tek gün bir tek politika meselesini görüşmemiştir. 1961 **ile** 1964 arasında Başbakan İnönü, Orgeneral Sunayla her meseleyi görüşmüştür. Ama Başbakan İnönü bu konuşmaların bir tekini dahi, parti içindeki bir siyasî rakibine veya memleketteki siyasî hasımlarına karşı kullanılmak üzere gazete sayfalarına aksettirmemiştir. Bir Hükümet için Silâhlı Kuvvetlerin temayülünü bilmek görevdir. Bunun, Ordunun başı tarafından ifade edilmesi ve bunun, siyaset pazarlarında **kullanılmaması şartıyla..**

Cemal Tural hadisesinde bu iki esaslı şartın ikisine de uyulmamıştır ve Silâhlı Kuvvetlerdeki tepki de, memleketteki tepki de bundan doğmaktadır. Türk Silâhlı Kuvvetleri, kendi adına her isteyenin konuşmasına müsaade edecek istidatta değildir. Türk Silâhlı Kuvvetleri, partiiçi iktidar yarışmalarında rol alınmasına şiddetle karşıdır. Zira bu, Orduyu politikaya itmenin en iptidai, ama aynı zamanda en vahim şeklidir.

Orgeneral Sunayın, Başbakanla bir politika meselesi görüşecekse, bu konuşmaya hiç kimseyle temas etmeden, emrindeki ordunun nabzını bilmeden gittiği düşünülemez. Böyle hallerde, büyük ve küçük komutanların, astlarının da gerçek fikirlerini almış olarak aralarında istişarede bulunduklarım, görüş teatisi yaptıklarım ve Silâhlı Kuvvetlerin temayülünü öyle tesbit ettiklerini tahmin bir kehanet sayılmamalıdır. Ordudaki cuntalar 1961 ile 1964 arasında böyle kaldırılmış, ordu birliği böyle kurulmuş, ordu ile İktidar karşılıklı güven ve saygı içine böyle girmişlerdir. Simdi, Orgeneral Turalın davranışı ve politika esnafının bunu kullanma gayreti ve yönü bu dengeyi sarsarsa her şeye çok yazık olur.

Orgeneral Tural, Türk Ordusunun bazı temel ananelerini şahsında temsil eden vatanperver, otoriter ve sert bir askerdir. Demokratik rejime ve meşru iktidarlara olan bağlılığı her türlü imtihandan geçmiştir ve şüphe götürmez hal almıştır. Hiç bir idealizm tarafı bulunmadığı son derece açık 21 Mayıs sergüzeştinin takibinde, şahsen, son derece değerli bir rol oynamıştır. Cemal Turallar, Türk Komuta Heyetinin belkemiğini teşkil ederler. Ama, bu tip bir asker için, istemeyerek ve hiç kendi kastı olmaksızın politikaya bulaştırılmak, felâketlerin en büyüğüdür. Türk Silâhlı Kuvvetlerinde, 1961 ile 1964 arasında kurulan usulün ve yaratılan havanın devamı memleketin en kutsal menfaatleri için şarttır.

Her politikacıda Ordu ile oynamak istidadı vardır. Hele bu, çiçeği burnunda ve ne oldum delisi, kendini pek kurnaz bilen ve dev aynasında gören bir politikacı olursa.. Türkiyede İhtilâlden önce ve İhtilâlden sonra "kendine göre bir ordu" kurmak isteyen heves sahibi çok çıkmıştır. Bunların hepsinin hüsrana uğramasının sebebi, Türk Ordusunun "kendine göre bir ordu" haline gelmeğe müsait bir ordu olmamasıdır. İsmet İnönünün, bir ihtilâl sonrası ordusunu sükûnet ve güven içinde bir ordu haline getirebilmesindeki sır, bu gerçeği hareketlerinin temel prensibi yapmasıdır.

Bu prensipten dönülmesi, bilhassa dönene **çok** pahalıya malolur.

disine, arzuladığı metni verdiğinde kurnaz kurnaz parladı. Süleyman Demirelin önündeki metin, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Turalın Milli Savunma Bakanına yazdığı ve gizli kalması, en azından gazeteye verilmemesi gereken mektuptu. Türk Ordusundaki eski ekolün bu saygıdeğer temsilcisi, kendi samimî bir inancını, emrindeki kuvvetlerin tamamına da malederek Milli Savunma Bakanına bildiriyordu: Ordu disiplini bakımından, 21 Mayıs suçlularının affını doğru bulmuyordu.

Demirelin gözleri, eline geçirdiği bu metni kaç türlü kullanabileceği düşüncesiyle parladı. Aman Allah! Önce ve en önemlisi, parti içindeki büyük rakibi Saadettin Bilgiçi vuracaktı. Bilgiç, gene bir ihtiyatsızlık yapmış. Eski Harbiyeliler Derneğine gitmiş, oraya fahri üye olmuş, bir de yüz lira vermiş, onların dâvalarını savunma sözü vermişti. Demirelci kaynaklar, bunu haber aldıklarında, havadisi gazetelere uçurmakta gecikmemişlerdi. Şimdi Turalın ihtiyatsızca yazılmış mektubu, Silâhlı Kuvvetlerin Bilgiç aleyhinde vaziyet aldıkları, yani Demireli destekledikleri şeklinde gösterilebilir, böylece parti içinde Genel Başkan bir kuvvet iğnesi yemiş olur, hâlâ devam eden bazı endişeler dağılırdı.

Sonra, vaad edilmiş af dolayısıyla eski Demokratlar kıpırdanmışlardı ve ağırlıklarını Başbakan üzerinde hissettiriyorlardı. Bu tazyike AP çevrelerinde verilen isim "Bayatın Faturası"dır. AP'nin zaferi neydi? DP'nin eski Umum Müdürünün eseri miydi? Bu, elbette ki DP'nin zaferiydi ve "İstismarcı Demirel" bu zaferin sahiplerine, istediklerini artık ödemek zorundaydı. İstenilen, siyasî haklar olmasa bile, "bir takım haklar"ın iadesiydi. Seçmek ve seçilmek, Yassıada hükümlüleri için Anayasa tarafından menedilmişti. Ama bunlar, partilere, bir kanun çıkarılırsa girebilirler ve oralara hâkim olabilirlerdi ya.. Hem, bu maksadın mükemmel bir de kamuflâjı mevcuttu. Avukat, doktor, mühendis Yassıada mahkûmları mesleklerini icra ediyorlardı. Ama mahkûmlar vardı, vaktiyle öğretmen, müsteşar, umum müdür, yani devlet memuruydular. Bunlar, mede-- haklarından mahrum oldukları için görevlerine dönemiyorlardı. Bu, haksızlık değil miydi?

Akıllı Demirel bu, "medenî haklardan mahrumiyet cezası"mn kaldırılmasının altında nelerin yattığını bildiği ve bunun kendi başına getirebileceği tehlikeleri gördüğü için kafa sallamaya hiç niyetli değildi. Ama, açıktan vaziyet alacak medenî cesaret de AP Genel Başkanının tabiatı içinde yoktu. Şimdi, Kara Kuvvetleri Komutanının mektubu Demirde fırsat veriyordu. Eski Demokratlarla 21 Mayıs suçlularım birleştirdi ve bunların affının önüne Orduyu çıkardı mı, elini yıkayıp dertten kurtulabilirdi.

Mektubun daha ne faydaları yoktu ki?

Havuz ve balık hikâyesi

Kara Kuvvetleri Komutam Orgeneral Cemal Turalın, keyifli anlarında yakınlarına sık sık anlattığı bir hikâye vardır. Tural böyle anlarda etrafını çevreleyenlere çatık kaşlarla baktıktan sonra,

"— Bir havuz var, bunun kenarında da içi balık dolu bir kavanoz... Kavanoz devriliyor, içindeki balıklar da havuzun içine karışıyorlar..." diye girizgâh yapar, bir an susar ve ortaya sorar:

"— Bu işte kabahat havuzda mı, balıklarda mı, kavanozda mı, kavanozu devirende mi, yoksa kavanozu havuzun kenarına getirip bırakanda mı?"

Ardından, sıra ile etrafındakilere sormaya başlar:

"— Suç kimde?"

"— Havuzda!"

"— Bilemedin!.. Sen söyle, suç kimde?"

"— Kavanozda!"

"— Sen de bilemedin!"

Böylece, soru herkese tekrarlanır, mümkün olan bütün ihtimaller sıralanır ve buna rağmen Tural hiç bir cevabı kabul etmez. Bu hikâye

Genel Kurmay Başkanı Sunay ve Orgeneral Tural
Zincirin halkaları

yi Turaldan çeşitli defalar dinleyenler, bugüne kadar hiç bir cevabın "bildin" diye karşılandığını duymamışlar, bilmecenin çözümünü öğrenememişlerdir. Suç balıklarda mıdır, kavanozu getirende midir, devirende midir, yoksa kavanozda mıdır? Bu, Turalın ağzından ifade edilmiş değildir. Bilmecemsi hikayenin toplumumuzdaki bazı meseleleri dile getirip getirmediği de bir ayrı sorudur.

Fakat şurası muhakkaktır ki, Turalın kastı başka olsa bile, bu hikâyedeki malzeme, şu içinde bulunduğumuz yıllarda Türkiyenin başından geçen olay ve durumlara son derece kolay uygulanabilecek niteliktedir. Hele son günlerin alevli meselesi olan Ordunun politikaya karışması tartışmaları düşünülürse, hikâye ile olaylar arasındaki benzeyiş şaşılacak hal almaktadır. Hikâyeyi dinleyince akla gelen şu olmaktadır: "Niçin havuz politika havuzunu ve diğer sembolik malzeme de toplumumuzdaki diğer grup ve şahıslan temsil ediyor olmasın?"

Hikayedekine çok benziyen bir olay ve gelişmeler, geçen haftanın sonunda, Turala ait bu meşhur mektubun Demirele adanmış bir kalem tarafından açıklanması yüzünden Türkiyede cereyan etti.

Kavanozun devrilişi

Haberde, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Turalın Milli Savunma Bakam Ahmet Topaloğluna bir "resmî mektup" göndererek, 22 şubat ve 21 Mayıs olaylarına isyancı olarak karışanların affının mümkün olamıyacağını ifade ettiği ve şu cümleyi kullandığı bildirildi: "Bu fiiller siyasî suç değildir. Devletin silâhı ile harekete geçilmiş, kumandanlarla devlet idaresine silâh ile müdahale edilmiştir."

Haberin geri kalan kısmı ise, yorumdan ibaretti. Tural tam olarak ne demişti, mektubu alanlar bunun açıklanmasına yanaşmamışlardı. Yaptırılan yoruma bakılırsa, Turalın harekete geçmesinin sebebi, Meclise bu yönde verilen af teklifleri ve özellikle Demirelin AP içindeki rakibi Saadettin Bilgiçin Eski Harbiyeliler Derneğine üye olarak 21 Mayıs sanıklarının affi için çalışmaya söz vermesiydi.

Haber, Demirel ve çevresi dışındaki bütün çevrelerde ilgi ve hayret uyandırdı. Ardından ise son derece karışık yorumlarla sert bildiriler, telgraflar ve tepkiler sökün etti. Politika havuzu tam anlamı ile karıştı. İlk hareket, bu havuzun eğlenceli tiplerinden, sabık Antalya milletvekili Nihat Sudan geldi. Bir süredenberi polis romanları okuyarak vakit geçirmekte olan Su, derhal Turala bir telgraf gönderdi ve -inanılmıyacak bir şey ama- onu bir güzel pay-

Açıklarız - Akis yanılıyor

Mahkeme kanalıyla ve "Türk - Amerikan Derneği Yönetim kurulu" imzasıyla aldığımız tekzip yazısı aşağıdadır. Türk Amerikan Derneği Yönetim kurulu"nun yazısı 143 saydı kanunla değiştirilen 5680 saydı kanunun 19. maddesi gereğince tek harfine dokunulmaksızın aynen ve tamamen yayınlanmaktadır.

20/Kasım/1965 tarihli 596. sayınızın 7. sahifesinde (Dernekler paranın kudreti) başlıklı yazınızdan akisin dahi bazen olayları gereken dikkat ve tittizlikle incelemeden tek yönlü ve hatalı sonuçlara ulaşabileceğini üzülerek müşahade etmiş bulunuyoruz?

B—Kazanç geşel kurul toplantımızda amerikalıların derneğin içişlerine karıştıklarından vetaraf tutuklarından yakınmaktadır. Son genel kurul tarihinde derneğin tam aslı üye sayısı 837 idi ve bunun 352 sini amirikalılar teşkil etmekteydi. Üyelikle ilgili bir Cümle yükümlerini ifa eden bu amirikalıların tıpkı Türk üyeler gibi Toplantıya katılma, seçme ve seçilme ve oy kullanma tarzında en tabii üyelik haklarını kullanmalarında her hangi hiç bir aykırılık olmazsa gerektir.

Derneğin çeşitli Komisyon ve faaliyet gurupları Tüzüğe göre Yönetim kurulu arasından tavzif edilen üyelerin nezareti altında ve bir tefrik gözetilmeksizin sadece dernek menfaatlarına en iyi hizmet esas ad olunarak suretiyle kurulurlar. B. Kazanhın, kuruluşu esnasında faal ve halen dahi üyesi olduğu güzel sanatlar kolu yöneticileri arassında bu gün bulunmayışının sebebi her halde sayısı 100 ü aşan kol üyelerinin onu aralarında yönetici olarak görmemek arzularından doğmuş olsa gerektir.

Akisin yönetim kurulumuzun türk mensupları hakkındaki yuvarlak ve ithamkar ifadeleri ise böyle itibarlı bir derginin öteden beri prensip edindiğini iddia edegeldiği mutat ciddiyeti ile hiç bir veçhile kabili telif değildir, Yönetim kurulu kanuna uygun tarzda akt edilen bir toplantıda dernek üyelerinin serbest irade ihzarları üzerine seçilmiş bir kuruldur.

Yönetim kurulu eski başkanı B. Cevat Mimaroğlunun dernekten ihraç cezası ile taltif edildiği külliyen hilafı hakikattir. B. Mimaroğlu halen üye defterinin 3429 sıra numarasında kayıtlı üyedir, ve ihraç edilmiş değildir, keza B. Kazançlım da ihtar cezası ile taltif edildiği varit değildir,halen kendisinin üye sicilinde bu kabil bir cezaya uğradığına dair hiç bir kayıt yoktur.

Bu vesile ile belirtelimki, Türk-Amerikan derneği kanunlara uygun olarak kurulmuş ve amaçlarını ciddiyetle izliyen bir teşekküldür, sayısı bine yaklaşan asli üyesi ile lisan Öretim programlarında faydalanan 3000 yakın müdavim üyesi bulunmaktadır. Türk ve Amerikan hükümetlerinin yakın destek ve muzahareti ile Ankarada yeni inşa edilen binasında geniş çapta sosyal, Kültürel, Eğitim, Turizm ve güzel sanatlar faaliyetleriyle muhitinde büyük bir Boşluğu doldurmakta ve tüzükte belirtilen amaçlarına inanan veya ilgi duyan her kese kapılarını açık bulundurmaktadır.

Saygılarımızla
Resmi Mühür ve imza
Türk-Amerikan Derneği
Yönetim kurulu

Meselenin esasına gelelim!

Tural Mektubu, bir affın hazırlanmakta olduğu şu şurada bazı gerçekleri unutturmuşa benziyor. Affi elbette ki Meclis çıkaracaktır. Ama Meclisin, karar alırken, bu gerçekleri hatırında bulundurması doğru yolun tutulmasını kolaylaştıracaktır. .

Türkiyede bir 22 Şubat sanığı yoktur. O mesele bitmiş, kapanmış, tasfiye edilmiştir. Mahiyeti üzerinde tartışmada ne fayda olur?

Türkiyede 21 Mayıs sanıkları vardır. 21 Mayıs, bir avuç sergüzeştçinin, sadece buyurma zevkini ele geçirebilmek İçin giriştikleri, en ufak idealizm tarafı bulunmayan, en âdi cinsinden bir silâhlı maceradan başka hiç bur şey değildir. 21 Mayıs millet tarafından, Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından ve adalet tarafından böyle tescil edilmiştir. Bu hareketin akıl hocası bazı sivil teşvikçilerin şimdi hangi kampta icra-i lübiyat ettiklerine bakmak, sergüzeştçilerin samimiyet derecesini göstermeye yeter. Bizzat bunlardan bazılarının, duruşmalar sırasında, Talât Aydemiri bile iğrendiren küçüklükleri ise idealistliklerinin ölçüsüdür.

Ancak, bu sanıkların iki çeşit olduğunu görmemek imkânı yoktur. Bir megalomanyağın etrafında toplanıp meşru nizama silâh çekilmesini plânlayanlar ile, bir mânada, kendi muvazzaf üstlerinin emrini, düşüncesizce de olsa dinleyen genç ve talihsiz Harbiyelileri aynı plânda mütalea etmek adalet duygularını incitecek bir davranış olur. İğfal eden ile iğfal edilen, harekete gelmiş olan duygular af ve şefkat duyguları ise, aynı muameleye lâyık addedilmemelidir.

Bir Meclisi, bu incelikleri gözönünde tutarak hareket etmek, tarih önünde çok yükseltir.

ladı! AP'li gazetelerin fazlaca iltifat gösterdikleri ve manşetlerinde yer verdikleri bu telgrafında Su, "milletin ekmeğini yiyenlerin onun iradesine saygılı olmaları gerektiğini" şahsiyetine hiç uymayan kunt ve tok bir ifade ile belirtiyordu.

Bu konuda Nihat Sudan sonra Demirel konuştu. Gazetecilerin sorularına pek sakin bir ifade ile ve sanki Turalla alay eder gibi cevaplar verdi. Demirele göre, devlet mekanizması içinde, günde 4-5 milyon mektup yazılmaktaydı. Niçin bu mektuba bu kadar önem veriliyordu? Durumda anormal bir şey yoktu ki... Bu arada bir husus dikkati çekti: Demirel, bu mektubun kendisine intikal etmediğini ifade etmişti Oysa, mektubu ilk açıklayan, Demirele adanmış kalemin haberinde, mektubun Topaloğlu tarafından Demirele tevdi edildiği bildirilmiş ve hatta bir Başbakanlık yetkilisinin böyle bir mektubun alındığı yolundaki sözleri yayınlanmıştı.İşin doğrusu da buydu. Demirelin sözleri meseleye hiç bir açıklık getirmedi. Sonraki günler işin daha da karışmasına ve Ordu için yaralayıcı bir hale girmesinden başka bir gelişme getirmedi. 22 Şubatçılar, Eski Harbiydiler ve Ordudan çeşitli şekillerde ve Turala muğber olarak ayrılan eski subaylar, Kara Kuvvetleri Komutanına görülmemiş sertlikte hücumlar yağdırdılar.

Konu, bu haftanın başında her yerde tartışılıyordu. Durum 1961 seçimleri sonrasını andırmaya başlamıştı. Her kafadan bir ses çıkıyor ye,her ses yaralayıcı bir ok olarak Ordunun bağrına yöneliyordu.

Aslında ortada bir hatalı durum vardır. Bugüne kadarki teamül, Orduyu tüm olarak ilzam eden fikir ve görüşlerin hükümetlere komuta merdiveninin en üst basamağında bulunan Genel Kurmay Başkam tarafından intikal ettirilmesidir. Oysa bu defa teamüle aykırı olarak, Kara Kuvvetleri Komutanı komuta zincirinin dışına çıkmış ve Millî Savunma Bakanına Orduyu tüm olarak ilgilendiren bir konuda resmî bir mektup yazmıştır.

Nasıl oldu?

İşin en hayret uyandırıcı tarafı, bu bariz hataya eski ve tecrübeli bir asker olan Turalın düşmüş olmasıdır. Kara Kuvvetleri Komutanı aslında, meslek hayatının en dikkatli ve hata yapılmaması gereken bir devresinde bulunmaktadır. Zira Tural, bir askerin ulaşabileceği en yüksek mertebeye en kuvvetli adaydır. Önümüzdeki yaz Genel Kurmay Başkam Sunayın emeklilik süresi dolmaktadır. Bugüne kadarki teamül, Genel Kurmay Başkanlığı boşaldığında, bu makama en kıdemli kara subayının tâyinidir. Türk Ordusunda bu teamüle oldukça titizlikle uyulmuştur. Şu anda Sunaydan sonraki en kıdemli kara subayı ise Turaldır. Bu durum, çok büyük bir aksaklık olmazsa, Turalın Genel Kurmay Başkam olması demektir. İşte Tural büyük bir hatayı bu mektup olayında yüklenmiş ve tökezlemiştir. Bu, gerçekten garip görünmektedir.

Ahmet Topaloğlu
Eski polisler ölmez!

Bu tuhaf durumun izahı, mektup olayı açığa çıktıktan sonra Başkent kulislerinde, AP'den sızan bazı haberlere dayanılarak şöyle yapılmıştır: Aslında Tural bu mektupta ifade ettiği görüşleri daha önce Milli Savunma Bakanına birkaç defa sözlü olarak ve sohbet mahiyetinde iletmiştir. Menderesin eski polis müdürü ve Demirelin yeni Milli Savunma Bakam Topaloğlu bu tip sohbetlerin sonuncusunda Turala o nâzik ve mantıkî tavrıyla şöyle demiştir:

"— Kumandanım, fikirlerinizde isabet var. Haklısınız. En iyisi, bunları bana yazılı olarak, bir mektup halinde verin, Başbakana ileteyim. Böylesi daha etkili olur!"

Komuta zincirini çiğneyen mektup bu tavsiye üzerine kaleme alınmış, fakat daha sonra Demirele adanmış kalemlerin 1 numaralısı tarafından açıklanıvermiştir. Mektubun açıklanmasından sonra ise, Başbakan bu mektupla alay etmiştir.

Bu izah tarzı, eski bir polisin milli Savunma Bakanlığına niçin tâyin edildiğini açıklığa kavuşturmaktadır. Topaloğlu ilk fırsatta, . mesleğinin marifetlerini ' kullanmağa başlamıştır.

Neden oldu?

Çeşitli açılardan bakıldığında "komplo" manzarasına bürünen bu oyuna niçin girişilmiştir? Geçen hafta bir kokteylde cereyan eden ve dikkatli gözlerden kaçmayan bir olay, bu sorunun cevabım kısmen verebilir: Orduevinde verilen bu kokteyle gelen Başbakan Demirel, ayrılıncaya kadar Turalı cepheden görmek imkânını bulamamıştır. Çünkü Tural, ya tesadüfen, ya da bir gerginliğin sonucu olarak Demirele devamlı olarak sırtım dönmüştür. Zaten Tural, makam sahibi oldu diye ona, buna yüz veren bir tip değildir.. Bu kokteyl sırasında, daha Turalın mektubu açıklanmamıştı. Kara Kuvvetleri Komutanı ile Başbakan arasındaki münasebetlerin kokteylden önceki son tezahürü ise Milli Güvenlik Kurulu toplantılarından birinde cereyan etmiştir.

On gün kadar önceye rastlayan bu toplantıda, bir konuda alınan bazı tedbirler yüzünden İktidar ile Ordu üst kademesi arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Bu tartışmada Demirel bol bol "milletin isteği" sözünü tekrarlamış ve bundan kuvvet almak isteyen bir tavır takınmıştır. Komutanlar ise, kendi konularıyla ilgili bu meselede işlerine karışıldığını düşünmeğe başlamışlardır. Komutanların en fevri tabiatlısı olan Tural ise, bu düşüncesini Demirele oldukça sert sözlerle ifade etmiştir. Tabii bu, İktidarın hoşuna gitmemiştir.

Son safha

İşler, beklenilenin aksi bir yönde gelişip ortalık çok karışınca, sihirbaz politikacılar meseleyi bu hafta bir formüle bağlamanın çaresini aramağa koyuldular. Pazartesi günü öğleden sonra Genel Kurmayda yapılan toplantıda bu konu görüşüldü. Demirelin, yanında Bilgehan, Topaloglu ve Sükanla katıldığı bu toplantı tam 4,5 saat sürdü ve toplantı devam ederken gazetelere Millî Savunma Bakanının bir açıklaması gönderildi. Bu açıklamada Turala iltifat ediliyor ve mektubun, bir Komutanın görüşlerini üst makama iletmesinden ibaret olduğu ileri sürülüyordu. Bu bildiriyi duyanlar ister istemez "tavşana kaç, tazıya tut politikası" diye mırıldandılar.

Sah sabahı yapılan AP Grup toplantısı ise oyuna son perçini vurdu. Gündem dışı söz alan 27 Mayıszedesi emekli general Mehmet Ali Aytaç çok sert kelimeler kullandığı konuşmasında şöyle dedi:

"— Bu mektup Anayasaya aykırıdır. Parlâmentoya baskı sayılır. Yapılacak şey, Cemal Turalın emekliye şevki veya görevinden çekilmesidir."

Aytaç ayrıca bir önerge verdi ve mektubun nasıl sızdırıldığına dair tahkikat açılmasını istedi. Grupta elektrikli bir hava sezen ve Bilgiç taraftarlarının sert çıkacaklarını hisseden Demirel, bunun üzerine derhal kürsüye geldi ve:

"— Bu önergenin oylanmasına lüzum yoktur. Çünkü ben Millî Savunma Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı açısından mektubun • nasıl sızdırıldığı hakkında tahkikat açılması için emir verdim" dedi. •'

Grupta gülüşmeler oldu.

Demirel konuşmasında diğer komutanların Turalla aynı fikirde olmadıklarını da ihsas etti.

Ancak, Grupta bu konuda tam bir yatışma sağlanamadı. Bilgiç taraftarları durumdan hiç de memnun değildiler. Onların kesin kanaatleri, mektubun, en azından Demirelin tasvibi ile Topaloğlu tarafından sızdırıldığıydı. Bunlar, açılan tahkikatın sıhhatine inanıp inanmadıkları sorulunca şu cevabı vermektedirler:

"— Hayır, inanmıyoruz. Hem mektubu ver, hem de kim verdi diye tahkikat yap. Güzel iş!"

AP Grubunda, bu olayı, Almanyada Der Spiegel dergisi ile eski Savunma Bakanı Straus'un isimlerinin karıştığı meseleye benzetenler ve Topaloğlunun istifasını isteyenler de vardır.

Görüldüğü gibi, kavanoz devrilmiş, balıklar havuza karışmışlar ve suçlu arama safhasına gelinmiştir. Fakat bir gerçek varsa o da, kavanozun devrilmiş, havuzun tehlikeli derecede karışmış olduğudur.

Demirel taraftarları, son durumu liderlerinin gene çok parlak bir başarısı, bir ayak oyunu olarak alkışlamaktadırlar. Ama madalyonun öteki yüzü vardır. O da, dört yılda bir kuyumcu sabrı ve mehareti ile kışlasına sokulan Ordunun, Demirel tarafından dört haftalık kısa bir zamanda yine politikanın göbeğine getirilmiş olmasıdır.

İdare

Tempolu partizanlık

Enerji Bakanı İbrahim Deriner, haftanın başında birgün şöyle dedi:

"— Süleyman beyin söylediği ve

T.P.A.O. Genel Müdürü İhsan Topaloğlu
Giyom Telin elması

Aptal dostun olacağına..

Biliyor musunuz, Muhteşem Süleyman bir usül bulmuş ve devlet çarkını hızlandırıvermiş! Belki devletle işi olan vatandaşlar henüz bundan haberdar değillerdir. Ama, acele etmelerine sebep var mıdır? Yoktur! O halde acele etmeyecekler ve Muhteşem Süleymanın keşfinin tesirlerinin kendilerine kadar gelmesini bekleyeceklerdir. Muhteşem Süleymana adanmış kalemler, bu keşfi fotoğraflı, yazılı umumi efkâra duyurdular.

Muhteşem Süleyman Başbakan olduktan bu yana, tıpkı 1960'dan evvelki gibi, Başbakanların artık muhteşem Cadillac'ları var. Eee, bu kadar ihtişam bir mütevazi Opel'e sığar mı? Bu Cadillac'ın birde telsiz telefonu var. Hem, onu Cadillac'a da sığdıramamışlar -Demek Demirelden bile muhteşemmiş- ve elde kullanıyorlarmış.

Resimde o muhteşem Cadillac, arkada, objektife gülerek poz vermiş bir çıplak baş, Muhteşem Süleyman, önde, Koruma Ekibinin Müdürü, onun elinde meşhur telsiz telefon. Başbakan bu telsiz telefonla umum müdürleri günün her hangi bir saatinde arayacak diye devlet çarkı bir hızlı dönmeye başlamış, bir hızlı dönmeye başlamış, sormayınız gitsin.. Umum müdürler, bu telsiz telefonun korkusundan makamlarından ayrılamıyorlarmış!

Allahım, ne güzel denişler "Aptal dostun olacağına, akıllı düşmanın olsun, daha iyi"diye.

Bir. Bu telsiz telefon İnönünün ve Ürgüplünün' makam otomobillerinde de vardı ve onlara pek âlâ sığınıştı. Kullanılma sebebi de, umum müdür aramak değildir!

İki. Demirelin evi Kavaklıderede. Kavaklıdereden Başbakanlık üç dakika. Sabah gittin, öğle döndün, öğleden sonra gittin, akşam döndün: 12 dakika. Üstelik eğer sen görevine muntazam devam eden adamsan, bu 12 dakikalık yolculuğu mesai saatleri haricinde yapıyorsun demektir ve en azından mesai saatlerinde işinin başındasın. Telsiz telefonla bu, mesai saati haricindeki 12 dakikada umum müdür arasan ne olacak, umum müdür aramasan ne olacak?

Gel de, propagandanın böylesine bir kahkaha atma! Demek ki, Muhteşem Süleymanın ömrü muhteşem Cadillac'ta geçiyor.. Aman, ne iyi etmiş, altına bu Cadillac'ı çekmiş. Yoksa, bütün bir ömür bir ufak Opel'de geçer miydi?

Yalnız, insanın aklına hemen bir soru geliyor: Bu muhteşem zat, Başbakan mı, dolmuş kâhyası mı?

Ah, ah! Bu yolların ilk yolcusu rahmetliye, "Gece gündüz çalışan Başbakan", "Müslüman Başbakan", "Üçüncü Fatih Başbakan", "İmarcı Başbakan" Adnan Menderese nasıl hak vermemeli? O, bir aptal dostun ismini de söyleyerek, en sonda şöyle demişti:

"— Allah beni, onun dostluğundan korusun!"

Talihsiz Demirel! Allah bari onu korusun...

ciz bir söz' vardır. Şimdi ben de aynı şeyi söyliyeceğim: Bizim tempomuza' ayak uyduranlar, kendilerini emniyette hissetmelidirler."

"Peki, görevlerinden alınması için haklarında kararname hazırlandığı söylenen Türkiye Petrolleri A.O., Petrol Ofis ve Etibank Genel Müdürleri, sizin temponuza ayak uydurabiliyorlar mı?" şeklindeki soruya ise Deriner, hiç bir kesinlik ifade etmeyen şu cevabı verdi:

"— Vazifeye daha yeni başladık. Yatırımların ve programın tahakkuk edip etmediği henüz belli değil. Vazifeye başlarken, bu arkadaşlarımız hakkındaki kanaatlerimi söylemiştim."

Görüldüğü gibi Deriner, başında bulunduğu Bakanlığa bağlı, devletin öz kaynaklarım sorumlulukları altında tutan üç genel müdürün görevlerinden alınıp alınmayacağının, bu genel müdürlerin, kendi tempolarına, ayak uydurup uyduramıyacaklarına bağlı olduğunu söylemektedir. İlk bakışta doğru gibi görünen bu sözlerin arkasında vatan gerçek ise şudur: Bu üç genel müdürü AP, daha iktidara gelir gelmez birer boy hedefi olarak görmeğe başlamıştır. Oysa, İhsan Topaloğlu, Kenan Onat ve Tahsin Yalabık, uzun süredenberi bugünkü görevleri başındadırlar ve görevlerini, memleket menfaatlerinin gerektirdiği şekilde yapmaktadırlar. Yatırımları gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri, programa bağlı kalıp kalmadıkları da ortadadır. Bu bakımdan, teknisyen kadrosundan Bakanlık koltuğuna gelen Derinerin çelişik sözleri bir çeşit oyalamadan ibarettir ve meseleyi şimdilik alevlendirmemek, dolayısiyle kamuoyunun tepkisini önlemek amacını gütmektedir.

Çuvalı yırtan mızrak

Nitekim, Derinerin maksadı, geçtiğimiz hafta içinde bütün çıplaklığıyla ortaya çıktı. Deriner, kendisinden boşalan Enerji Bakanlığı Müsteşarlığına Kemal Noyanı getirdi. Bakanın bu tasarrufu ilk bakışta önemli görünmemektedir.Ancak, Kemal Noyan, IV. Koalisyon zamanında gerçekten şerefli bir mücadele örneği veren Tahsin Yalabıkın yerine, Etibank Genel Müdürlüğüne getirilmesi kararlaştırılan kimsedir. Mehmet Turgut, daha önce bu der--de anlatılan (Bak: Sayı 586, "Partizanlık") mücadele sırasında Tahsin Yâlabıkı istifaya zorladığında, Etibanka Genel Müdür aramağa koyulmuş, eski DP zenginlerinden ve Vatan Cephesi kurucularından Kemal Novana teklifte bulunmuştur. Fakat, Turgutun bu arzusu, kararname bazı Bakanlarca imzalanmadığından, kursağında kalmıştır. Kemal Noyan bu defa, seçimlerden sonra tekrar sahnede görülmüş, hattâ kabinenin kurulması sırasında adından bahsedilmiş, AP'lilerce, Enerji Bakanlığına getirileceği bile söylenmiştir. Demirel, Vatan Cephesi kurucularından bir şahsın, AP iktidara gelir gelmez Bakanlık koltuğuna oturtulmasının sakıncalarını düşünmüş olacaktır ki, son anlarda bundan vazgeçmiş ve halkoyunda tepki yapmayacak bir isme, Bakanlığın eski Müsteşarı İbrahim Derinere Enerji Bakanlığı görevi için teklifte bulunmuştur.

Ne var ki Kemal Noyan, Hükümetin kurulmasından sonra Demirel tarafından "Bakanın üstünde bir müsteşar" olarak düşünülmüştür. Demirelle Derinerin yaptığı görüşme sonunda, Noyanın Müsteşarlığa getirilmesi kararlaştırılmıştır. Sessiz sedasız hazırlanan kararname onaydan çıkmış, Noyan da Uzun bir süredir özlemini çektiği sağlam bir koltuğa, nihayet oturabilme imkânını bulmuştur. Bu konuda bir AP'li milletvekilinin söylediği şu sözler ilgi çekicidir:

" —Neredeeen nereye!Önce Etibank Genel Müdürlüğüne getirilecekti. Sonra da Bakanlık için oyna-

dı. Ama sonunda ikisinin ortasını buldu!"

Ayni ağız, ayni taam

Geçtiğimiz hafta içinde Enerji Bakanlığına bağlı Genel Müdürlüklerin yüksek kademelerinde de bazı değişiklikler oldu. Meselâ, AP Hükümetinin şimşeklerini üzerine çeken Genel Müdürlerden Kenan Onat, Türkiye Petrolleri A.O. İdare Meclisi üyeliği görevinden alındı. Bu tasarruf, önümüzdeki günlerde ortaya çıkacak tasarrufların ne yönde olacağı hakkında bir fikir vermektedir.

Bir başka değişiklik de, eski DP devrinde Demirelin Genel Müdürlük görevinde bulunduğu Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünde oldu. Genel Müdür Yardımcılarından Nejat Erdemgil görevinden alınarak, yerine, DSİ mühendislerinden Arif Onat getirildi. Bu arada, Hükümet çevrelerinden sızan bir haber de, DSİ Genel Müdürünün değiştirileceği, yerine Kemal Koyanın eski iş ortağı yüksek mühendis Süha Somerin getirileceği yolundadır.

Görülmektedir ki olaylar, İbrahim Derineri tekzip etmektedir. Nitekim Başbakan Demirel, haftanın sonunda birgün gazetecilerin sorularına verdiği cevapta, Hükümetin gerekli tasarruflarda serbest olduğunu söyledi ve iyiniyetini şöyle ifade etti:

"— Kanunların emrinde, milletin hizmetinde, yatırım programlarının uygulanmasında muktedir çalışan, teşkilâtı masraflara boğmamış idareciler yerlerinden emin olmalıdırlar. Bir Genel Müdürün değişmesi, tamamen Hükümetin tasarrufundadır. Nasıl değişecekleri kanunlarda yazılıdır. Muayyen kimseleri değiştirmek için muayyen kimselerden izin mi alacağız? Bunlar da değişebilir, başkaları da... Bizim üzerimize baskı mı koymak istiyorsunuz?"

Demirelin, eski devir Hükümet yetkililerinin üslûbunu taşıyan bu demeci de, memleketin öz kaynakların titizlikle ' koruyan, petrol ve, madenler konusunda yabancı şirketlere tanınan imtiyazlara karşı çıkan genel müdürlerin yakın bir gelecekte "Hükümet tasarrufu"nun hışmına uğrayacaklarının bir işaretidir. Ancak, memleket menfaatlerini herşeyin üstünde tutan bu genel müdürlerin partizanca tasarruflara kurban gitmeleri herhalde sessiz sedasız olmayacaktır. Kaldı ki, Cumhurbaşkanı Gürsel bu kabil nakil kararnamelerini imzalamıyacağı m defalarca söylemiştir. AP'liler, bu konuda Demirelin meharetine güvenmektedirler. Yani, ilk günlerin sert muhalefeti yumuşayacak, tepki ihtimali azalacak, genel müdürlerin bugüne kadar verdikleri mücadele unutulacak, işler sessiz sedasız yürütülecek...

Bu, AP Hükümetinin kendi kendini kandırmasından başka birşey olmayacaktır. Zira meseleler artık yavaş yavaş halkoyuna malolmaya başlamıştır. Prensip sahibi bu genel müdürlerin keyfî tasarruflarla değiştirilmesinin basit bir tâyinden ibaret olmadığı bilinmektedir.

Bit yeniği

Enerji Bakanlığındaki Genel Müdür değiştirme isterisi bir başka sebebe daha dayanmaktadır. Şimdi Sanayi Bakam bulunan Mehmet Turgut bunu bir haysiyet meselesi saymaktadır. Boy hedefi üç Genel Müdür 'önce Enerji Bakam Mehmet Turgut tarafından değiştirilmek istenilmiş, -fakat Turgutun hazırladığı kararnameler Başbakan ve bazı Bakanlar tarafından imzalanmayınca Turgutcuk hem eli boş dönmüş, hem de prestijinden olmuştur. Sonra, Mehmet Turgut, Kabinenin kurulması sırasında "Ben haysiyetli bir adamım. Ya. Enerji Bakara olurum, ya Hükümete girmem" demiş, fakat Enerji bakanı olmayıp Sanayi Bakanı olarak Hükümete girmiştir. Mehmet Turgut artık, haysiyetinin tamirini o üç Genel Müdürün işlerinden alınmasında bulmaktadır, fakat o konuda da karşısında eski müsteşarı İbrahim Derineri bulmaktadır. Mehmet Turgutun, Enerji Bakanlığına gelmeyişi konusunda:

"— Pöh! Oraya, müsteşarımı koyduk. Gene ben idare edeceğim.." dediği yazılmıştır.

Halbuki, hu yazıyı okumuş bulunan İbrahim Derinerin emredilen her tasarrufu yerine getirmemek niyetinde olması "geciktirme ameliyesi" konusunda bir ikili oyunun devamına yol açmaktadır.

Rejim

Mescid veya makam

Reşit Bilgi, bir süre, kıblenin ne yana düştüğünü hesaplamağa çalıştı. Fakat bulunduğu yer yabancı olduğu için, pek beceremedi. Uzun uzun düşünmeğe de vakti yoktu. Ortalık kararmış olduğundan, güneşin battığı tarafa bakıp yön tâyin etmesi de mümkün değildi. Bu yüzden "Allah büyüktür, kabul eder" diye düşünerek, kıble farzettiği istikamete döndü. Cebinden çıkardığı çarşaf gibi mendili, alnını koyacağı yere serdi ve namazına başladı.

Reşit Bilgi bu işi yaparken epey heyecan çekti. Doğrusu, kolay değildi. Hayatının en önemli ve en kritik namazını edâ ediyordu. Fakat bir de başarırsa, adı din kah-

Demirel, gazetecilere beyanat veriyor
"Haydin namaza!.."

ramanlarının arasına karışacaktı. Bütün mesele, kimse kendisini yaka-paça dışarı atmadan üç rekâtı tamamlamaktı. Halbuki, böyle bir tehlike yoktu. "Muhteşem Süleyman" Türkiyenin "İkinci Müslüman Başbakanı" idi ve üstelik, köyünün adı "İslâmköy" değil miydi?

Netice, zafer oldu.

Bu namazın önemini sadece Reşit Bilgi adındaki vatandaşın şahsına inhisar ettirmek haksızlık olacaktır. "Olay, bütün Türkiye ve hattâ bütün islâm âlemi için aynı Önemi ve tarihî değeri taşımakta• dır. Çünkü olay, alelade bir yerde değil, bir Başbakanın makam odasında cereyan etmiştir. 1965 yılı sonbaharında -yani XX. yüzyılın ikinci yarısında-, kendisinin de bulunduğu makam odasında namaz kılınan Başbakanın ismi Süleyman Demircidir. Süleyman Demirel, resmen, Cumhuriyet Türkiyesinin Başbakanıdır!

Kalkınmanın nuru

Başbakanlıkta çalışan memurlar ve dinî aktüaliteyi yakından takip eden nıüslüman kimseler arasında heyecan yaratan bu olay, bir hafta kadar önce cereyan etti.

Demirelin Başbakanlık koltuğuna oturuşundan sonra Ankarada, Bakanaklar semtinde bulunan Başbakanlık binasına hücum eden heyetlerden birinin içinde Recep Bilgi de vardı. Heyet, Başbakanı iş istemek için ziyaret edecekti. Zayıf, uzunca boylu, sarışın, fakir kılıklı bir adam olan Recebin görünüşteki niyeti de buydu. Başbakandan odacılık, kapıcılık gibi, icabında ibadet için vakit bulabileceği "hafif bir iş" isteyecekti. Ankaranın gecekondu bölgesindeki Çinçin bağlarında oturan 1323 doğumlu Recep için bu iş gerekliydi. Çünkü, en büyüğü ortaokul 2'ye devam eden 6 çocuğu vardı.

Recep ve beraberindekiler, kendilerine benzeyen ziyaretçilerin çokluğu yüzünden Demirelin yanına geç vakit girebildiler ve o sırada devam eden bir elektrik arızası sebebiyle kendilerini gecekondularında hissettiler. Lüks lâmbalarıyla aydınlatılmış olan Başbakanlıkta gölgeler uzayıp titreşiyor, insana sıcak ve uhrevî hisler ilham ediyordu.

Recep, namazını bu atmosfer içinde kıldı. Namaza durduğu yer, makam odasında, Demirelin masasının karşısına tesadüf ediyordu. Durum derhal farkedildi. Telâşlanan, fakat Demirelden bir işaret gelmediği için tereddüde düşen Özel Kalem memurları Recebe müdahale etmekten çekindiler, sadece odanın kapısını kapattılar. Recep, namazım kıldı. Ne "Müslüman Başbakan "dı, bu, Demirel yârabbi!

Recep Bilgi dışarı çıktığında, kendisinden, bu işi neden yaptığını soranlara:

"— Yatsı namazının saati gelmişti. Kaçırmıyayım diye üç rekât farzı kılıverdim" diye cevap verdi, seçimlerde AP'ye oy vermiş olduğunu da lâfın arasına sıkıştırdı. Fakat kimse, Recebe "nereden cesaret aldın?" diye sormadı. Çünkü, çeşitli konuşmalarında, "müslüman bir ailenin evlâdı olduğunu" tekrarlayıp duran, müslüman bir parti başkanının Başbakanlığı da elbette ki müslümanca olacaktı. Nitekim bu, Cumhuriyetin kurulmasından bu yana, lâik Cumhuriyetin Başbakanlık makam odasında kılman ilk "gösteri namazı"dır.

Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesi, AP İktidarının hummalı çalışması arasında herhalde gözden kaçmış olsa gerektir!'..

Hükümet

Faturalar sahnede

Özel sektör temsilcileriyle ilgili Bakanların haftanın başında Pazartesi günü yaptıkları ortak toplantıdan sonra, bir özel sektör temsilcisi şöyle dedi:

"— Meğer ne kadar anlayışlı Bakanlarımız varmış !.. İsteklerimizin hemen hepsini kabul ettiler, ihtiyaçlarımızı anlayışla karşıladılar. Şimdi, verdikleri sözün bir an önce gerçekleşmesini bekliyeceğiz."

Uzun süredenberi hazırlığı yapılan -bilhassa özel sektör temsilcileri iki aydır hazırlanıyorlardı- "Özel Sektör - Bakanlar" toplantısı, gündemin hayli yüklü olmasına rağmen, umulduğu kadar uzun sürmedi. AP Hükümetinin işbaşına gelmesinden sonra 18 Kasımda yapılması kararlaştırılan toplantı, özel sektörün başlıca temsilcisi Sırrı Enver Baturun teklifiyle geri bırakılmıştı. Odalar Birliği bundan sonra kollan sıvadı.

Anlaşılıyordu ki, seçimlerden önce AP'ye her bakımdan destek olan özel sektör temsilcileri, toplantıya hayli yüklü ve kararlı olarak geleceklerdi. Çünkü Başbakan Demirel, seçimlerden önce, "nurlu ufuklar"a

Başbakan Demirel özel sektör önünde
Faturaları şimdi kim Ödeyecek?

doğru ilerlemek için özel sektöre tâvizin hiçbir çeşidini esirgememişti. Bunun içindir ki özel sektör temsilcileri, bundan önceki toplantılarda kabul edilmeyen veya üzerinde durulmayan isteklerini yeniden huzura getireceklerdi.

Elma şekeri

Toplantı, Pazartesi günü saat 10'-da Mithatpaşa caddesindeki Şeker Şirketi salonunda başladı. Toplantıyı açış " konuşmasını Demirel yaptı. Başbakanlık koltuğuna oturduktan sonra özel sektör temsilcileriyle ilk defa yüzyüze gelen Demirel hayli heyecanlı görünüyordu. Bu yüzden, hitabette güçlük çekti ve özel sektör temsilcilerini övmekten öteye gidemedi.

Türkiyenin büyük imkânları yanında büyük sıkıntıları da bulunduğunu söyleyerek söze başlayan Demirel, memleket kalkınmasında artık özel sektörün de sorumluluğa katılması gerektiğini ifade etti ve şöyle dedi:

"— Artık herkes, kafasındaki, yarına ait acabaları atıp, kalkınmaya katılmalıdır. Bütün kaynaklarımızı faaliyete geçirmeğe mecburuz. İmkânlarımızı, alınterinin karşılığı olan bir refahı getirmek için kullanacağız. Birçok sanayiimiz daha çocukluk devresindedir. İşsizlik vardır. Her yıl 300400 bin kişiye iş bulmak zorundayız. Biz bunların içinden çıkarız. Bu, devletin millete, milletin devlete güvenine bağlıdır. Bu da kâfi gelmez. İstikbale güven gerekir. Ümit ederiz ki, dış politikada da inkisara uğramayız. Önümüzdeki on senede bu sıkıntılarımızdan kurtuluruz."

Demirel bundan sonra, özellikle sanayiin gelişmesine engel olmayacak ithalâta daha bir süre devam olunacağını, yatırım mallan ithalâtının artacağım, enflâsyona gidilmemesi için dikkat edileceğini söyledi, ardından da, özel sektör temsilcilerinin bekledikleri müjdeyi verdi:

"— Piyasayı, tücarı paniğe götürecek tedbirlerin alınmasına karşıyız."

Özel sektörün iştahı

Demirelden sonra konuşan Sırrı Enver Battır ise, Hükümet Programının özel sektörün bütün meselelerini büyük bir anlayışla ele alan müspet bir belge olduğunu söyledi ve özel sektörün isteklerini dile getirdi.

Battır konuşmasını tamamladıktan sonra Demirel ayağa kalktı:

"— Yirmi günlük hükümetiz. İşlerimiz çok. Müsaade ederseniz ben gideyim" dedi.

Demirel tam yürümeğe başlamıştı ki, bir özel sektör temsilcisinin sesini duyunca irkildi. Sıtkı Çiftçi adındaki temsilci, bir konuyu Başbakana bizzat hatırlatmak istediğini bildirdi ve şöyle dedi:

"— Özel sektörden yatırımları arttırmasını istiyorsunuz ama, daha önceden özel sektör yatırımları için verilmesi kararlaştırılan döviz tahsisi hakkında bir şey söylemiyorsunuz. Bizim talebimiz 30 milyon dolar kadardı. Fakat, biz 11,5 milyon dolara razı olduk. Beşbuçuk ay önce verilen söz hâlâ gerçekleşmedi."

Bunun üzerine Demirel, aktörce pozlar takınarak:

"— Bunu ben de hatırlıyorum. Yalnız, aradan beşbuçuk değil dörtbuçuk ay geçti. Maliye Bakam arkadaşım bu konu ile ilgilenir" dedi. Gümrük ve Tekel Bakanıyla birlikte toplantıdan ayrıldı.

Gündemin birinci maddesini "önceki toplantıların bilançosu ve tahakkuk etmeyen hususların görüşülmesi" teşkil ediyordu. Gerçekleşmeyen, isteklerin başında ise servet beyannameleri, vergilerin açıklanması, malî af, tasarruf bonoları, ucuz ve devamlı enerji temini, gümrük mevzuatının değiştirilmesi, dış ticaretin devletleştirilmesi yolunda girişilen teşebbüslerin durdurulması; madencilere uzun vadeli, düşük faizli kredi sağlanması, işçi sigortalan primlerinin indirilmesi ve birikmiş borçların taksite bağlanması veya tamamen kaldırılması, kıdem tazminatı müessesesinin Sosyal Sigortalar Kurumuna devredilmesi konulan geliyordu. Bu maddenin görüşülmesi, istekler hayli fazla ve önemli olduğu halde, uzun sürmedi. İlgili Bakanlar, bir kısmı zaten Hükümet Programında da yer almış bulunan isteklerin yerine getirileceğini vaadettiler.

Gündemin ikinci maddesini teşkil eden "İktisadi Kurul Komitesine Odalar Birliği temsilcisinin de dahil edilmesi" teklifi ise tartışmalara yol açtı. Bakanlar, bu konunun an» cak İktisadi Kurulda karara bağlanabileceğini ifade ettiler.

Avuçlarda kalan

Gündemin en önemli maddesi, Konsorsiyom kredilerinden özel sektörün de yararlanmasını sağlamakla ilgiliydi. Bu maddenin görüşülmesi sert tartışmalara sebep oldu. Maliye Bakam Gürsan, yaptığı konuşmada, konsorsiyom kredilerinin en iyi şekilde kullanıldığını, zaten bu kredilerin kotalara tahsis edildiğini söyledi ve konunun özel sektör temsilcileriyle ilgili Bakanlardan meydana gelecek bir komisyonda görüşülmesinin yararlı olacağım bildirdi. Özel sektör temsilcilerinin bütün ısrarlarına rağmen, meselenin bir komisyonda incelenmesi uygun görüldü.

Özel sektör temsilcilerinin bir isteği de, enerji ihtiyacının tam olarak karşılanmasıydı. Bu konuda hayli titizlik gösterenler ise İstanbul temsilcileriydi. Temsilcilerden bazıları, yaptıkları konuşmalarda, sanayiin gerekli olan enerji ihtiyacının tam olarak karşılanamadığını, bunun çeşitli aksaklıklara sebep olduğunu öne sürdüler. Bu şikâyetleri Enerji Bakanı İbrahim Deriner karşıladı.

Özel sektör temsilcilerinin uzun süredir hazırlandıkları ve önem verdikleri toplantının ortaya koyduğu gerçek şudur ki, isteklerin çoğunluğunun gerçekleşmesi malt imkânlara dayanmaktadır. Bu bakımdan, Hükümet üyeleri, birkaç teklif dışında, diğer isteklere -toplantıyı bir an önce bitirmek için- "Peki" demek zorunda kalmışlardır.

Bütçe

Denk bütçe dediğin..

Maliye Bakanı İhsan Gürsan, Bütçeyi takdim amacıyla, geride bıraktığımız hafta Çarşamba günü yaptığı açıklamasız basın toplantısında, Bütçede 2 milyardan fazla a--ık bulunduğu iddialarını toptan reddetti ve bütçenin denk olduğunu söyledi. Gürsana göre, Bütçenin bütün açığı sadece ve sadece 650 milyon liradan ibaretti ve bunun da "görünüşte" açık sayılması gerekirdi. İç borçlanma yoluna gidilerek, 650 milyonluk istikraz yapıldığı takdirde, bu açık da derhal kapanıverecekti. Hem, 1966 yılı Bütçesinde kamu gelirlerinin 1 milyar 645 milyon lira fazla olacağı Maliye tarafından tahmin edilmekteydi!

Rakamlar arasında benzerlik bulanlar, bu 1 milyar 645 milyon rakamının Maliye Bakanının müstesna bir buluşu olduğunu anlamakta gecikmediler. Zira 1966 yılı gelirlerindeki 1 milyar 645 milyonluk tahmini artışla bugünkü fiilî açık miktarı birbirine çok yakındı. Basın toplantısındakiler, bu durum karşısında, eski Maliye Bakanı Melenin Gürsan hakkındaki sözlerini hatırlamaktan kendilerini alamadılar:

"— Allah yardımcısı olsun.. Bizim bütçeleri tenkit ettiği günleri hatırlıyorsa diye çok üzülüyorum. Bizim bütçeleri beğenmez, tenkit ederken, Allah İhsan beye ne günler gösterdi!..Bizimkinin ileri sürülen açığının yanında, İhsan beyin bütçesindeki açığı, Allah düşmanımın başına vermesin."

Bütçe - toto

Gerçekten de, AP Hükümetinin Meclise sunduğu Bütçe, Cumhuriyet tarihinin nâdir bütçelerinden biridir. "Vergi açıklaması devam edecektir, servet beyannamelerinin fonksiyonları devam edecektir. Tasarruf bonoları yedide bir oranında kalkacaktır. Gelirlerle giderler denktir" demlen, ardından da "fakat 1966 yılı Bütçesinde gelirler 1 milyar 645 milyon lira fazla olacaktır inşallah" temennisinde bulunulan bu Bütçe, bütçeden çok, âdeta bir "bütçe-toto"yu andırmaktadır.

İhsan Gürsan, meslekten yetişmiş maliyecilerin başına gelebilecek in büyük felâketle karşıkarşıyadır. İktidarların, bütçelerini takdim ederken bir parça "iyimser" konuşmaları tabiîdir. Fakat iyimserliğin bu derecesi, konudan az çok anlıyanları güldürmekten başka bir şeye yaramayacaktır. "Bütçe denktir, denk kalacaktır" demek, "Kıbrıs türktür, türk kalacaktır" demek gibi hafif bir slogandan ibarettir. 17 milyar 687 milyon liralık yatırım, câri ve transfer harcamaları karşısında, gelirler 16 milyar 68 milyon liradır ve açık ise, bir hesaba göre 1 milyar 619 milyon lira, bir hesaba göre 1 milyar 645 milyon liradır.

Hükümetin, iç borçlanma ile özel sektörden 450 milyon, devlet müesseselerinden -Devlet Yatırım Bankası ilk akla gelen müessesedir- 200 milyon lira sağlamak kararından başka, biç birşey yapamadığı açıkça anlaşılmaktadır. Yüksek Plânlama Kurulunda görüşülen 1966 Programı ve Bütçe finansman açığı miktarı, personel maaşlarına yapılacak zamlardaki indirimle 2 milyar. 300 milyona yaklaştırılmış ve iş, buna bir kulp bulmaya kalmıştır. .

Aslında, Bütçeyi hazırlayanlara hak vermemek elde değildir. Zira, politikacılara sevimli görünmeyi beceremeyen Plânlamacılar, söylenecek başka lâf yokmuş gibi, "sağlam gelir kaynakları", "enflâsyon tehlikesi", "sosyal adalete uygun vergi düzenlemesi", "vergi sızmaları ve kayıpları" gibi, hiç de iç açıcı olmayan şeylerden bahsetmişlerdir. Bu durumda elde, tek bir çare kalmış tır: İç borçlanma!.. Buna da itiraz olamazdı ya... Şahıslar elindeki satın alma gücü devlete devredilecek, fakat ortaya yeni emisyon çıkmıyacaktı. Bu yol enflâsyonist değildi, kabul edilebilirdi. Bu yolla, öze! sermaye ve küçük tasarruf sahiplerinden 450 milyon lira toplanacaktı. 200' milyon da Devlet Yatırım Bankasının geçmiş yıllarda kullanıl mayan fonlarından alınacaktı. Yalnız, Devlet Yatırım Bankasının bu fonları ile tahvil alabilmesi için, iktisadî , devlet kuruluşlarına yapılan banka yardımlarının kısılmasına katlanmak gerekecekti. Ayrıca, özel sermaye piyasasının, Ereğli Demir-Çelik senetlerine bile itibar etmediğini, hele. hele Türkiyede küçük tasarruf sahiplerinin ne güç, ne de alışkanlık bakımlarından yeterli bulunamıyacağını belirten ilgililer. Bakan Gürsan tarafından açıklanabilen bu biricik tedbirin • bile ne kadar boş ve havada olduğunu ifade etmiş oldular.

Rüfailer karışır!

Bakanın basın toplantısından iki gün önce, bütçe açığına bir kılıf uydurmakla görevli Bakanlık yetkililerinden önemli bir zat, kendisine bir AKİS mensubu tarafından soru-

İhsan Gürsan
Harcanan adam

Kulağa Küpe

Efendim nerede , ben nerede?

Taraftarları tarafından kendisine Muhteşem Süleyman adı verilen sayın Demirel buyuruyorlar ki: "Bugün bir devir kapanmıştır. Bu, sadece kâr düşüncesiyle hareket etme devridir. Açılan yeni devrede kâr yalnız alınterinin karşılığı olacak, spekülatif kâr kalkacaktır".

Ooo, ahbap, o devir bugün kapanmadı, 27 Mayıs sabahı kapandı. Şimdi, o kapanan devrin meraklıları, açılan Demirel Devrinin karşısında limitle el uğuşturuyorlar.

Ama, görünen, avuçlarım yalayacaklarıdır.

Han-soruya şu karşılığı verdi:

"— Vallahi kardeşim, biz de ne olacağım, ne yapılacağım bilmiyoruz. Önümüzde bir açık var. Bunun giderilmesi için Plânlama Kurulunda da görüşülen bazı tedbirler mevcut. Bunlardan beşini, onunu seçiyoruz, açık kapanıyor. Ama bu sefer de 'aman, rüfailer uyanır', 'aman, filânca kızar' diye, günde kırk defa Bütçeyi değiştiriyoruz.."

Bakanlık yetkilileri, finansman açığını inceleyen, meseleye hal çaresi bulmaya çalışan komisyon çalışmaları hakkında ise, "Komisyon, gelir sağlayıcı ne gibi tedbir varsa, hepsini alıyor. Her birinin yapılması halinde doğuracağı tepkiler, yani maliyetlerini düşünüyor. Gelir sağlayıcı tedbirler incelenirken, diğer yandan tasarruf bonolarının tedricen kaldırılması da şart görülmektedir. Devletin elinde ne malî imkân kalırsa, bu yıl tasarruf bonoları da o derece kaldırılabilecektir..." şeklinde konuşmuşlardır.

Servet beyannameleri ise, Bakanın ve Müsteşar Zeyyat Baykaranın belirttikleri gibi, "vergi takibatında devletin elindeki imkânları kaybetmesine yol açmıyacak bazı oto-kontrol tedbirleri alınacaktır" diyerek kaldırılmaktadır.

Nitekim, geçtiğimiz hafta Çarşamba günkü basın toplantısında Bakan Gürsanın söyledikleri de bunları doğrulamaktadır. Bakan, yaptığı açıklamada, "vergilerin açıklanmasına devam edilecektir ve servet beyannamelerinin şimdiki uygulamaları kaldırılarak, yerine daha uygun bir oto-kontrol sistemi getirilecektir" demiştir. Tasarruf bonolarından bu yıl 80-90 milyon liralık bir kısmın kaldırılabileceğim, 600 milyon liralık gelir sağlayan tasarruf bonolarından yapılacak bu dönüşün yedide bir oranını aşmayacağını da Bakan kabul etmektedir.

Kapıyı çalan tehlike

Konsorsiyomdan alınacak kredi miktarı bu yıl 151 milyon dolar olacaktır. 1965 yılında yapılan borç ertelemelerinin 70 milyon dolarlık miktarı ile birlikte, konsorsiyom kredileri de 221 milyon dolan bulacaktır. Türkiyenin Konsorsiyom ve diğer kuruluşlardan aldığı krediler gitgide vahim durumlara yol açmaktadır. Dünya Bankasının, az gelişmiş ülkelerin borç durumları ve borç ödeyebilme güçleri hakkında 1964'de hazırladığı raporda, durumu en zor ülkelerden birincisi Arjantin, ikincisi "kendi kendini kurtaran ülke" diye hakkında methiye şeklinde broşürler dağıtılan Brezilya, üçüncüsü ise Türkiyedir. Borç yüklerinin her yıl biraz daha arttığı söylenen bu ülkeler başta olmak üzere, az gelişmiş ülkelerin "borç ödeyemeyecek hâle geldiğini" belirten raporda, "Arjantin 1957 ve 1963 de borçlarını toptan ertelemek zorunda kalmıştır. Bu durum bu yıl da beklenmektedir. Brezilya kapının ağzındadır. Aynı durum Türkiye için de varittir" denilmektedir. Türkiye ise hâlâ, iç kaynaklarını geliştirerek dış borçlanma -hem de borçlanmanın en kötüsü olan şartlı borç lanma... Yani, krediyi veren ülkeden, onun şartlarına uygun olarak, onun istediği fiyatlarla mal ithali şartı ile- durumundan kurtulmaya çalışacağı yerde, devamlı surette bu yoldan kaçınmakta, son yıllarda tehlikeli bir şekilde, mütemadiyen ertelemelere başvurmaktadır. Bu durumun, Türkiyenin başına pek yakın gelecekte bazı yeni meseleler açacağını söylemek için kâhin olmağa lüzum yoktur. Türkiyenin ciddi bir durumla karşıkarşıya bulunduğu şu günlerde Hükümet, yeni Bütçe ile, bu meselelerden habersiz görünmeyi tercih etmektedir.

Gerçekçilikle hiçbir ilgisi bulunmayan bütçe denkliği hesapları Hükümetçe açıklanamamaktadır. Bakan, yeni Bütçenin açığım gidermek için, İktisadi Devlet Teşekküllerinin ellerindeki stokların satışı ile gelir sağlanmasından, vergi sisteminin gelir arttırıcı şekilde düzenlenmesinden söz etmekte, fakat Bütçenin 650 milyonluk iç borçlanma ihtiyacı hariç- hiçbir açığı bulunmadığını gönül ferahlığıyla söylemektedir!. Oysa yeni Bütçe, gerçekten de ne denktir, ne de samimidir. Gürsanın en büyük talihsizliği, kamuoyunun karşısına, Cumhuriyet tarihinin en derme-çatma bütçesiyle çıkması olmuştur. Öyle görünmektedir ki, bu Bütçenin Meclisten çıkışı kolay olmayacak, Demirel Hükümetinin mavi boncuk politikası, Maliye Bakanının başını yiyecektir. Bazı önde gelen AP'lilerin de dediği gibi, "AP, parasını nereden buluruz demeden, mütemadiyen vaadetmekte, işin sonunu ise bilinmezliklere bırakmaktadır."

Bakan Gürsanın durumunu anlamak isteyenler, bu sözün üzerinde dikkatle durmalıdırlar.

OPON

Tüli'den haberler

Yol göründü

Şu günlerde Ankaranın rağbet gören başlıca yeri, Hariciye Köşkü. Yeni evlenecek bir çift, Protokol Genel Müdürlüğüne başvururda düğünlerinin Köşkte yapılmasını isterse, buna hiç kimse şaşmamalı! Fakat, kuyruğa çabuk girilmesi lâzım. Çünkü Hariciye Köşkünde çay ve balo tertiplemek için sırada bekliyenlerin sayısı hayli kalabalık. Çocuksevenler Derneği burada bir çay vermeğe hazırlanıyor, Türk- Amerikan Kadınları Kültür Derneğinin çayı da bu sefer Köşkte yapılacakmış.

Geçirdiğimiz hafta Olgunlaşma .Enstitüsünün Hariciye Köşkünün salonlarında yaptığı moda defilesine, gidenler. Köşkü çok beğenmişler, bütün çaylar ve baloların burada yapılmasını uygun görmüşler. Bu işe Köşkün asıl sahibesi Melek Çağlayangil ne der acaba? Dışişleri Bakaramızın eşi halen Almanyada, kızının yanında, Köşkte olup bitenlerden haberi yok. Fakat Ankaraya döndüğü zaman, oturduğu evin salonlarını ikidebir yabancılara açmaktan hoşlanır mı dersiniz? "Bu gidişle, Köşkün asıl sahibinin başka bir yerde oturması icabedecek" diyenler de var. En iyi çare de galiba, bu!.. O zaman Hariciye Köşkü, çaylarım ve balolarını burada vermeye hevesli olanlara bırakılır, Dışişleri Bakanı da gerekli ziyafetlerini vermek için kendine başka bir köşk arar.

Bakan eşlerinin defilesi

Geçirdiğimiz hafta Hariciye Köşkünde tertiplenen defilede yeni Bakanların eşleri de bir defile yaptılar. Hariciyenin protokol göreviyle ilgili hanımlarından Lâle Kura, Emel Özmen, Berin Kurtbayın kapıda karşılayarak birer ikişer salona getirdiği Bakan eşleri değişik şapkaları, kürk etolleri, bir öğleden sonra toplantısında biraz fazlaca parlayan broşlarıyla dikkati çekiyorlardı. Adalet Bakanı Hasan Dinçerin eşi uçuk mavi bir şapka giymişti; Bayan Demirel ise siyah-beyaz, tas biçimi bir şapka...

Bakan eşlerinin karşısında oturan sefireler, günlerdenberi hiç bir yerde görmedikleri bir grupu topluca seyretmekten çok hoşlanmışlar, hepsini ayrı ayrı inceliyorlardı. Yanlarında Genel Sekreter Yardımcısı Ali Binkayanın eşi oturduğu için ne düşündüklerini açıklamadılar. Fakat mankenlerden çok, onlarla ilgilendikleri muhakkaktı. Halbuki Olgunlaşma Enstitüsünün hazırladığı elbiseler çok güzeldi. Mankenler arasında Tuna Köprülü de vardı. Tuna Köprülü sadece kendi elbiselerini giydi. Kendisini dolaşırken görenler, kırk yıllık manken sanırdı, okadar rahat bir yürüyüşü vardı.

Enstitünün güzel mankeni Ülkü Dorman biraz kilo almış. Defilenin gelinliğini o giydi, gazeteci İlhan Çeviğin kızı da kuyruğunu tuttu. Ülkü Dormanın annesi, seyirciler arasındaydı. Kızını gelinlikle görünce, gözleri hafifçe yaşardı.

Bu defile, aslında yabancı sefireler için hazırlanmıştı. Sefireler arasında Sovyet, Polonya, Yugoslav, Bulgar sefireleri de vardı. Modelleri dikkatle seyredip uzun uzun alkışladılar. Moda konusunda sosyalist ve kapitalist kadınların gözlerindeki parlaklık birbirinden çok farklı değil.

Basyadan başarılarla

Soprano Ferhan Onat, Sovyetler Birliği yolculuğundan döndü. Onun da gözleri parlıyor. Letonyanın merkezi Rigada ve Ukraynanın merkezi Kiefde dört opera söylemiş, çok alkışlanmış, çantasında güzel kritiklerle memlekete dönmüş. Doğan Onat yanında olmadığından, başka opera ve konserler için aldığı teklifleri kabul edememiş. Şimdi kocasıyla birlikte İstanbula, misafir sanatçı olarak, söylemeğe gidi-

Ferhan Onat "Sevil Berberi"nde
Sanat elçisi

yor.

Başı göklerde

Aktör Erol Günaydın, başı göklerde dolaşıyor. İzmirden sevdiği kızı, Dormen Tiyatrosuna gelin getirdi. Geçtiğimiz hafta Klüp Reşatta yapılan düğünde İstanbul sosyetesinin sanatseverleri, yazarları, çizerleri, yeni evlilere mutluluk dilediler. Düğünden sonra Dormencilerden bir grup Tefoya gidip, gözlüklü zencinin danslarına katıldılar.

Hanedanlar düğünü

Eski Başbakan, mağlûp Senato Başkan adayı Suat Hayri Ürgüplü-ve eşi, oğullarının düğününü kutlamak üzere Parise gittiler. Ürgüplülerin biricik oğullarının düğünlerini niçin İstanbulda yahut Ankarada yapmadıkları merak ediliyor. Bu konuda türlü sorular ve yorumlar var. Kimine göre, Prenses Hanzade Paris sosyetesine ait bir kadın olduğundan, kızının düğününü de bu sosyeteyle kutlamak istermiş. Kimine göre, düğün İstanbul veya Ankarada olsaymış, sakıt Osmanlı hanedanı hikâyesi tazelenir, birçok kişi düğün davetine icabet etmezmiş... Düğün sahipleri bunu göze alamadıkları için Parise gitmişler.

• Meraldi çevrelerde başka bir soru daha var: Paristeki temsilcilerimiz düğüne gidecekler mi, gitmeyecekler mi? Bunu soranlar, bazı resmî ziyafetlerde Prenses Hanzadenin evsahibeliği yaptığını duymamışlar herhalde.

Buzlar çözülünce...

Devlet Başkanının eşi Bayan Gürseli Türk-Amerikan Kadınlarının Ankara Palas salonlarında verdiği baloda görenler, aradaki buzların eridiğini düşündüler. Bayan Gürsel, Meclisin tören salonunda verilen bir çayda Derneğin yöneticilerine çok kızmış, bir daha hiç bir toplantılarına gitmemişti. . Demek ki, o zamandanberi durum değişti... Bayan Gürsel her yere Refia Çeliker ile beraber gidiyor. Refia hanıma, "Bayan Gürselin nedimesi" diyenler bile var. Baloda da beraberdiler.

Yeni yeni ilgiler

Bir süredir opera ve bilhassa tiyatroyla çok ilgilenen, resmî ve özel birçok toplantıya katılan Devlet Bakanı Cihat Bilgehanı Carmen operasında göremeyenler biraz şaşırdılar, "bu ilgi devam etmiyor mu?" diye sordular. Hayır, ilgi devam ediyor. Cihat Bilgehan, aktris Tomris Oğuzalpın yakın arkadaşı avukat Suat Sarıgöl yüzünden tiyatrodaki son olaylarla da çok ilgileniyor. Fakat Carmen'in oynadığı akşam daha önemli bir işi vardı. Carmen'i seyretmeğe yalnız Savunma Bakanı Topaloğlu gelmişti." Öteki Bakanlardan hiç. biri »yoktu. Acaba, çağrılmadılar mı, yoksa operadan hoşlanmıyorlar mı?

Carmen'in seyircileri arasında operacılar çoğunluktaydı.' Perde âralarında italyan Carmen'in oyununu ve Mete Uğuru konuşuyorlardı. "Misafir sanatçılar olmasaydı, Carmen nasıl oynanır ve söylenirdi?" diye soranlar da vardı. Bu sorunun cevabı operacılarımız bakımından çok parlak değil tabiî.

SERGİ — KariKatürist Semih Balcıoğlu, geçen yıl denediği ve başarı sağladığı seramikle karikatür sergisinin ikincisini 1 Aralıktan itibaren İstanbul Şehir Galerisinde açtı. Balcıoğlunun bu sergisinde 45 parça çalışması var. Serginin bir başka ilginç yönü, 11 parça seramikle karikatür heykellerin de bu arada yer almış olmasıdır. Balcıoğlu, seramikle karikatür heykeli yurdumuzda ilk defa deneyen ve gerçekleştiren bir sanatçıdır. Kesimde sanatçı, çalışmalarından örneklerle bir arada görülmektedir.

Şiir ziyafeti

Geçirdiğimiz hafta Perşembe gecesi Siyasal Bilgiler Fakültesi konferans salonu alkıştan yıkılıyordu. S.B.F. Talebe Cemiyetinin düzenlediği "Şiir Gecesi "ne ozanlardan Munis Faik Ozansoy, Hasan Hüseyin, Ali Püsküllüoğlu, Ahmet Oktay, Ceyhun Atuf Kansu, Ahmet Arif, Ataol Behramoğlu gelmişlerdi. Erkan Oyal tarafından, güzel bir takdimle mikrofona çağrılan ozanlar kendi şiirlerini okudular ve çok alkışlandılar. Bu arada, Ankara Radyosundan Zafer Cilasun Edip Canseverden, aktris Işık Yenersu ise Nâzım Hikmetten şiirler okudular. Erkan Oyal, gecenin sonuna, doğru "Attila"İlhandan bir "şiir okudu ve okuyuşu çok alkışlandı.

Salon tıklım tıklımdı. Ankaranın, unutulamıyacak derecede seviyeli bir şiir gecesi yaşadığı rahatça söylenilebilir.

Tebrik yağmuru

Gülhane Askerî Tıp Akademisinin mutlu kişilerinden biri de Dr. Yarbay Cevdet Demirkol. Başarılı bir sınav sonucu, önceki hafta"Dahiliye Doçenti" ünvanını kazanan, Akademinin I. Dahiliye Kliniği müşavir uzmanı Demirkolu arkadaşları tebrik ede ede bitiremiyorlar... Meğer Dr. Yarbay arkadaşları arasında ne de çok sevilirmiş!..

Kadınlar

31 yıl sonra

kumral kadın mikrofon başına geldi ve sakin, fakat tok bir sesle konuşmağa başladı:

"— 15 Aralık 1934 Çarşamba günü, türk toplumu ve türk kadını için unutulmaz bir gün olmuştur. O gün saat 16.30'da, TBM Meclisinin dördüncü devresinin onikinci oturumunda, devrin Başbakanı, Malatya mebusu General İsmet İnönü şu konuşmayı yapmıştı."

Kumral kadın bir soluk sustu, sonra Meclis zabıtlarından, devrin Başbakanının kadın hakları üzerine yaptığı konuşmasını okudu.

İsmet Paşa, yanında Mevhibe İnönü ve Dr. Kemal Satır olduğu halde, mikrofondan konuşan kadını ve kendisinin bundan 31 yıl önce, kadın hakları konusunda söylediklerini büyük bir merakla dinliyordu.

Konuşmayı büyük bir dikkatle dinleyen kadınlı erkekli kalabalık bir topluluk, başka bir konuşmayı, İsmet Paşanın, 1965 seçimlerinde Malatyada kadınlar için düzenlenen, daha sonra gazetelerde yayınlanan bir sohbet toplantısındaki konuşmasını hatırladı. Türkiyeye kadın haklarını getiren Atatürkün bu yorulmak bilmez arkadaşı tam 42 yıldır aynı yolda çaba sarfediyordu. 31 yıl önce kadına kanuni hakları, Atatürkün devrimci hamleleriyle verilmişti. Şimdi bu hakların demokratik yoldan bütün yurda yayılması için çalışmak, çabalamak gerekiyordu.

Kadınlar Mecliste

Olay, haftanın başındaki Pazar günü Kent Otelin salonlarında geçti CHP Kadın Kolları o gün, kadın haklarını kutlamak, Atatürkü minnetle anmak için bir tören hazırlamıştı. Bu vesile ile, Parlâmentoya giren kadın milletvekilleri basma takdim edilecekti. Mikrofondaki kumral kadın, Kadın Kolları Genel Sekreteri Firuze Cimilli idi. Cimilli ve Türkân Azizoğlu, "31 yıl önce bugün"ü canlandırdıktan sonra, mikrofon başından ayrıldılar. Ardından, yeni seçilen Bitlis milletvekili Zarife Koçak, Muş milletvekili Nermin Neftçi ve Edirne milletvekili Türkân Seçkin mikrofon başına davet edildiler ve her üçü de, CHP'nin memleket dâvalarındaki görüşlerini, kadın dâvası için yapmak istediklerini özlü bir şekilde dile getirdiler. Merkez Yönetim Kurulu Başkam kendilerine, Prof. Afetinanın "Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması" isimli kitabını hediye etti. Son olarak mikrofona gelen Prof. Afetinan, kadının siyasi haklarını kazanmasıyla ilgili, çok ilginç hatıralarını anlattı.

CHP bugün, Parlâmentoda en farla kadın üyeye sahip partidir. CHP'nin Parlâmentoda üç kadın milletvekili ve iki senatörü vardır. Gerçi neden yoklamaya katılan Türkân Seçkin ise listebaşı olarak Meclise girmiştir. Merkez kontenjanından gelen diğer iki kadın milletvekili ise yıllarca Partide çalışmış, Kadın Kollarından aha kademelere geçmişlerdir.

Eğitimin önemi

Aynı gün, kadın haklarım kutlamak. Atayı anmak için büyük bir tören düzenleyen Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesi de sadece geçmişin değil, aynı zamanda geleceğin de üzerinde durdu. Toplantıya katılan eski kadın milletvekillerinden Esma Nayman, Hacer Dicle, Belkıs Baykam, Edibe Sayar ve yeni milletvekillerinden Nermin" Neftçi, Behice Boran, Türkân Seçkin. Zarife Koçak, Sevinç

CHP Kadınlar Kolunun çayında İnönü
Geçmişte bugün

bu rakam Atatürkün Partisi için küçümsenecek bir rakamdır ama, CHP'lilerin iddiası, kadını parti içinde gerçek anlamda bir politikacı olarak yetiştirmektir.Kadın Kolları bunun için siyasi bir ekol vazifesi görmektedir. Son yıllarda, bu konuda umut verici sonuçlar alınmıştır. Meselâ mahalli seçimlerde 20'ye yakın kadın, Meclislere girmiştir. CHP'li Saniye Altuncan, Değirmendere Belediye Başkanı olmuştur. 1964'de Senato seçimlerinde yoklamaya giren Mebrure Aksoley, liste başında Senatoya gelmiş; 1965 milletvekili seçimlerinde Edir-

Düşünsel ilginç konuşmalar yaptılar. Kadın milletvekillerine kadın dâvalarını özetleyen bir broşür hediye eden Dernek, bu dâvaların halledilmesinde milletvekillerinin yardımını istedi ve Başkan **Doç.** Dr. Nermin Abadan, türk kadınının gerçek özgürlüğe, hakkı olan eşitliğe kavuşabilmesi için, herşeyden önce kendisini her yönden yetiştirmesi gerektiğini, eğitimin büyük kitlelere ulaştırılmasının esas olduğunu belirtti.

Broşür, muhtelif konulan ele alan güzel bir incelemedir.

Fransa

Devi yutan fareler

Fransız seçmenleri, geride bıraktığımız haftanın son gününde, 1848 yılından buyana ilk defa olmak üzere, devlet başkanlarını genel oyla seçmek için sandık başlarına gittiler. Bilindiği gibi, 1848 seçimi dışında, Fransa devlet başkanları şimdiye kadar hep Meclisler tarafından seçilmişlerdir. Hattâ General De Gaulle bile, bundan yedi yıl önce, işbaşına sınırlı bir seçmenler kurulunun verdiği oylarla getirilmiştir. Fakat De Gaulle, işbaşına getirildikten kısa bir süre sonra, V. Cumhuriyet Anayasasında yaptığı değişiklikle, devlet başkanının tek dereceli bir genel seçimle seçilmesini öngörmüştür.

1848'de yapılan seçimleri, ünlü Napoleon Bonapartın yeğeni Louis Napoleon kazanmıştı. İşbaşında kaldığı süre içinde izlediği yanlış dolu dış politikasıyla tarihe geçen Louis Napoleon, seçimlerden dört yıl kadar sonra, amcasının şöhretine dayanarak kendini imparator ilân etmiştir. Geçen hafta sonu yapılan fransız seçimleri konusunda kalem oynatan siyasal yorumcuların hemen hemen hepsi, bunun da, Büyük Şarlın taçsız krallığını ilân edecek bir seçim olduğu konusunda birleşiyorlardı. Hattâ De Gaulle de bundan o kadar emin görünmüştür ki, seçim kampanyası sırasında yaptığı konuşmalarda, eğer oyların yarısından fazlasını alamazsa, ikinci tur seçimlere katılmayacağını ileri sürmüştür.

Seçimlerden önce yapılan kamuoyu yoklamaları, De Gaulle'ün oyların yüzde 50'sinin altına düşmesi ihtimalini hemen hemen yok denecek kadar az gösteriyorlardı. O kadar ki, De Gaulle'ün en koyu muarızları bile, eğer General oyların yüzde 51'ini alırsa, bunun muhalefet için büyük bir başarı olacağını düşünmüşlerdir. Fakat, çoğunlukla olduğu gibi, bu Pazar akşamı Fransadaki seçim sandıklarından çıkan oylar, kamuoyu yoklamacılarım ve siyasal yorumcuları bir kere daha yalancı çıkarmıştır. Seçime katılma oranının pek yüksek olmasına rağmen, General De Gaulle oyların yüzde 44 kadarıyla yetinmek zorunda kalmış ve kesin sonucun alınması için ikinci tur seçimlere gidilmesi zorunluğu belirmiştir. İkinci tur seçimleri, Paristen bildirildiğine göre, gelecek Pazar günü yapılacaktır.

General De Gaulle
"Ya devlet başa."

Düşmez kalkmaz bir Allah

"Bundan daha bir hafta öncesine kadar seçimlerin büyük favorisi olarak General De Gaulle'ün oylarını bu derece yitirmesinin nedenleri nelerdir? Önümüzdeki günler ve yıllar içinde, bu sorunun karşılığını bulmak amacıyla çok mürekkep dökülecektir. Fakat, bugün görüldüğü kadarıyla, De Gaulle'ün oylarını böylesine kırpan başlıca iki etken vardır. Bunların birincisi, hiç şüphesiz, fransız solunun De Gaulle karşısında bir tek aday üzerinde birleşmeyi başarabilmesidir. Komünistlerden Mollet sosyalistlerine kadar uzanan büyük bir çizgi üzerinde bulunan bütün solcular, IV. Cumhuriyet döneminde en önemli siyasal kişilerden biri olarak beliren Mitterand üzerinde birleşmişlerdir. Bilindiği gibi, solun ilk birleşme denemesi, bu yılın başlarında, Marsilya Belediye Başkam Gaston Deferre'in çevresinde olmuştur. Fakat çeşitli sol partiler, daha başlangıçta, ne Deferre'in kişiliği, ne de programı karşısında güven duymuşlardır. Ancak ortaya Mitterand çapında bir aday çıkınca hepsinin tereddüdü dağılmıştır. O kadar ki, Komünist Partisi bile, Mitterand'ı desteklemek kararını verirken, adayın kendileriyle bir program etrafında birleşmesini istemiş değildir. Zaten bu yüzdendir ki, De Gaulle propagandacılarının seçim kampanyası sırasında en çok ileri sürdükleri kozlardan biri de, solun belli bir program çevresinde değil, fakat De Gaulle'ün karşısında birleştikleri olmuştur.

De Gaulle'ün oylarını kırpan ikinci etkenin de, televizyon olduğu anlaşılıyor. Şimdiye kadar halkı yalnızca belli konularda aydınlatmak, daha doğrusu aldığı kararları kamuya duyurmak için televizyon perdesine çıkan De Gaulle, bu icadı propaganda için kullanmakta hiç de büyük bir başarı gösterememiştir. Televizyonun en çok yaradığı aday, merkez partilerinin adamı Jean Lecanuet'dir.

Yıldızı parlayan adam

Jean Lecanuet, hiç şüphesiz, bundan sonra fransız politika hayatında adı en çok geçen insanlardan biri olacaktır. Bütün seçim kam

panyası boyunca modern reklâmcılığın bütün yollarından en iyi faydalanmasını, televizyonda -özellikle bayanlara- şirin görünmesini büyük bir ustalıkla başarmıştır. Hattâ bunun için Amerikadan bir de kampanya menaceri getirtmiştir. Bütün bunların sonunda, bundan daha birkaç ay öncesine kadar adı belli bir çevrenin ötesine aşmayan Lecanuet. şimdi merkez partilerinin en kuvvetli sözcüsü durumuna geçmiş bulunmaktadır.

De Gaulle'ün karşısında fazla başarı gösteremeyen adaylara gelince, bunların başında da aşın sağın temsilcisi Tixier - Vignancour bulunmaktadır. Ötedenberi her gerici harekete katılmakla ün kazanmış olan bu aday, Cezayirin bağımsızlığına şiddetle karşı olanların başındaydı ve seçimlere, Cezayirden göçen fransızlarla Cezayirin elden gitmesini hâlâ unutamayan sağcıların desteğine güvenerek katılmıştı. Fakat aşın sağ, De Gaulle'ün karşısına sol gibi birlik kuramadan çıktığı için, Tixier - Vignancour kampanya boyunca döktüğü avuç dolusu paranın karşılığını alamamıştır. Aşırı sağın De Gaulle'ün karşısına çıkardığı ikinci aday, Pierre Marcilhacy'dir. Marcilhacy de kampanya süresince De Gaulle'ün Cezayir politikasına saldırıp durmuştur.

Şimdi ne olacak?

Seçimlerin ilk turda kesin sonuca ulaşamaması üzerine, gelecek Pazar günü yapılacak ikinci tura yalnız iki aday katılacaktır. Bunlardan birinin, oyların yüzde 33 kadarını, toplayan François Mitterand olacağına hiç şüphe yoktur. Fakat ikinci aday kim olacaktır? Bütün mesela buradadır.

Kampanyanın başında kendine pek fazla güvenerek, eğer ilk turda gerekli çoğunluğu toplayamazsa ikinci tura katılmayacağını söyleyen General De Gaulle şimdi güç bir durumda kalmış bulunuyor. Eğer seçimlere katılırsa, kendi sözlerini çiğnemiş olacaktır. Katılmazsa, o zaman meydanı, şimdilik başkanlık düzenine karşı tutum almamış olmakla beraber, V. Cumhuriyetin getirdiği her şeye karşı olan iki insana bırakmış olacaktır. Bu, De Gaulle'ün inatçı bir uğraşmayla gerçekleştirmeye çalıştığı bir hayat ve siyaset düzeninin yıkılması demektir. Acaba De Gaulle, yalnızca verdiği bir sözü çiğnememek için, buna razı olabilecek midir?

Eğer De Gaulle ikinci tura katılmazsa, o zaman meydan Mitterand ile Lecanuet'ye kalacak gibi görünüyor. Fakat böyle olursa De Gaulleciler oylarını kimin için kullanacaklardır? Mitterand'ın komünistlerle işbirliği yapması, ortadaki fransızları ürkütücü niteliktedir. Hele katolikler, yalnızca bu nedenle Mitterand'a oy vermeyeceklerdir. Buna karşılık Lecanuet de V. Cumhuriyet ilkelerine Mitterand'dan da daha tenkitçi bir tutum takınmış bulunmaktadır. Bu tutum, De Gaulle'e Fransaya istikrarlı bir düzen getirdiği için oy verenleri korkutursa, o da gerekli çoğunluğu toplayamıyacak demektir.

Fransayı bugün içine düştüğü açmazdan kurtaracak tek yolun, De Gaulle'ün, verdiği sözden dönmesi olduğu apaçık görülmektedir. İhtiyar adam, gururunu herşeyin üzerinde tutarsa, bir zamanlar keşmekeşten kurtardığı Fransayı gene kendi eliyle keşmekeşe sürüklemiş olacaktır.

Saatte
bir buçuk milyon kilometre!

Bize kimse yetişemez.

Geçen yıl, 14 milyar yolcu /kilometrelik uçuş yaptık. Bu, saatte bir buçuk milyon kilometre demektir. Taşıdığımız yolcu sayısı ise, 5 milyon 250 bindir ki hiçbir havayolu bu rakama yaklaşamamıştır... Bugünkü durumumuz, 1965'de neticenin daha da parlak olacağını gösteriyor.

Bu yıl 50 milyonuncu yolcumuzu taşıdık. Nereye giderlerse gitsinler, PANAM yolcuları, seferlerin çok gelişmiş, seyahatin çok kolaylaşmış olduğunu görecekler-dir. Evvelce gidilemiyen yerlere dahi bugün muntazam seferimiz vardır. Bizimle kilometresi 25 kuruş gibi cüzi bir ücretle 128 şehir, 87 memleket ve 6 kıtadan herhangi birine gidebilir; dilediğiniz gün, Doğu ve Batı yönlerinden bir dünya turuna başlıyabilirsiniz.

Esasen hangi yönden ele alırsanız alınız, dünyanın en tecrübeli havayolu yalnız bir tanedir.

Dünyanın en tecrübeli havayolu

Atlantikte Birinci Pasifikte Birinci Latin Amerikada Birinci Dünya Turunda Birinci

(Manajans: 1890) — 676

Filmler

"Sessizlik"

Bu yaz Ankara ve İstanbuldaki iki özel gösteride yer alan üç filmi bir yana bırakılırsa, Ingmar Bergman, türk seyircisinin karşısına ilk defa çıkmaktadır. Oysa dünyada en azından yedi yıldanberi bir "Bergman modası" vardır ve Bergman, 1950'den sonraki sinemanın büyük ustaları arasında sayılmaktadır. Gerçi Bergman'ın Batıda tanınması bile epey gecikmeyle olmuştur ama, çağımız sinemasının başlıca sanatçılarından birinden tek örnek görebilmek için ayrıca yedi yıl beklemek, film getiricilerimizin çalışma tarzını bütün açıklığıyla ortaya **koy**maktadır. Kaldı ki, "Tystnaden - Sessizlik", bir Bergman filmi olduğu için değil, bazı sahnelerinin Batı ülkelerinde bile "müstehçen"lik damgası yiyerek tartışmalara yol açması yüzünden seçilmiştir.

Bergman yalnız filmlerinin değeri yönünden değil, bu filmleri meydana getiriş tarzı, kişiliği, bu filmlerin mensup olduğu sinema endüstrisindeki durumu yönlerinden de ilgi çekici bir sanatçıdır. İsveç krallık ailesi rahibinin oğlu olan Bergman bugün 47 yaşındadır. 20 yıldanberi film çeviren Bergman'ın bu süre içindeki filmleri, yarı yaşından fazladır. Bunlardan en azından yarım düzinesi hiç bir sinema tarihinin yan çizemiyeceği eserlerdir, geri kalanlar da hep ortanın üstünde bir seviyeyi muhafaza etmiştir. Son on yıl için Bergman'ın elinden çıkıp da herhangi bir uluslararası festivalde ödül kazanmıyan film yok gibidir. Oysa, bu kadar yoğun ve verimli bir çalışmayı sürdüren Bergman yalnız bir sinema sanatçısı değildir; aynı yoğun ve verimli çalışmayı Bergman tiyatroda da gerçekleştirmektedir.

İlk Dünya Savaşından sonra İsveç sineması denilince akla nasıl Sjöström ile Stiller geliyorsa, bugün de İsveç sineması denildiğinde akla hemen Bergman- gelmektedir. Gerçekte de başlangıcından bugüne kadar İsveç sineması bu üç nirengi noktası ve bunun yanında yer alan daha ufak çaptaki birkaç "yükselti"den öteye geçememiştir. İsveç sineması, İlk Dünya Savaşının sonlarına doğru Sjöström ve Stiller'in filmleriyle ön sıradaki sinemalar arasına geçtikten sonra sessiz sinemanın sonlarına doğru kendi sınırları içine kapandı. Ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında Alf Sjöberg'in birkaç filmiyle yeniden ulusal sınırlar dışına çıkmağı denedi, fakat bu sinemaya ilk dönemdeki kadar önemli yeri sağlıyan, Sjöberg'in 1944'teki "Hets-Fırtına" filminin senaryosuyla sinemaya başlıyan Bergman oldu. Bergman'ın on yıldır tek başına İsveçin adını dünya sinema çevrelerinde duyurması yabana atılacak bir başarı değildir. Hele İsveç sinema endüstrisinin şartları gözönüne alınacak olursa...

Cannes ve sonrası...

"Bergman'ın uluslararası bir festivalde ödül kazanan ilk filmi, 1956 Cannes Festivalinde en iyi komedi filmi ödülünü alan "Sommarnattens Leende - Bir Yaz Gecesi Gülümseyişi"dir. Oysa bu film, Bergman'ın on altıncı filmidir! Ama Bergman bu geç tanınmanın acısını çabuk çıkardı. Ertesi yılki Cannes Festivalinde "Det Sjunde Inseglet- Yedinci Mühür" jüri özel ödülünü, **1958** Cannes Festivalinde "Nara Livet - Hayatin Eşiğinde" en iyi yönetmen ve kadın oyuncu ödüllerini, aynı yıl Berlin Festivalinde "Smulstronstallet - Yaban Çilekleri" en iyi film ödülünü kazandı. "Bergrman salgını" başlamıştı ve bu salgınla ancak, Bergman gibi geç tanınan italyan yönetmen Antonioni "salgını" boy ölçüşebiliyordu. Aynı kıtanın biri en kuzey, biri en güney yarımadasında yer almak, yaşadıkları çevre, yetişme, yaratılış yönünden ayrılıklar göstermekle birlikte, Bergman ile Antonioni arasında tek benzerlik bu değildir. Geniş anlamıyla alındığı vakit her iki yönetmen de çağdaş batı insanının bunalımını yansıtmaktadırlar. İki yönetmen de insanlar arasındaki anlaşma, kaynaşma imkânsızlığını, insanın korkunç yalnızlığını işlemekte; bunların birbirini seven çiftlerde bile zamanla yarattığı önüne geçilmez bezginliği, sıkıntıyı konu almaktadırlar -yalnız bu yönden bile Bergman'ın 1949 tarihli "Törst - Susuzluk" filmiyle Antonioni'nin 1961 tarihli "La notte - Gece" filminin var-

dığı sonuç şaşılacak kadar aynıdır- Nihayet her iki yönetmenin filmlerinde kadınlar önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu benzer temalar karşısında iki yönetmenin tutumu, dünya görüşleri birbirinden çok, farklıdır. Antonioni bu temaları toplumsal bir temele dayayarak, bunları içinde yaşadığı italyan burjuva toplumunun bunalımıyla açıklarken, Bergman aynı temaları dinî felsefi bir temele oturtmakta, bunları inanç yokluğu, insancıl bir Tanrının eksikliğiyle, hristiyan varoluşçuluk -existentialisme- görüşüyle açıklamağa çalışmaktadır. Görüş açıları arasındaki bu ayrılık özellikle kadınlar konusundaki tutumla ortaya çıkmaktadır. Antonioni bir yazısında meseleyi en kestirme olarak şöyle belirtmektedir: Çağdaş bilim ve teknik başdöndürücü bir hızla gelişmektedir, ama burjuvazi bir gelişmeye uygun bir ahlâk anlayışı getirmemiştir. - Hâlâ geçen yüzyıllardan artakalma görüşlerle meseleyi çözmeye çalışmakta, bu da burjuvaziyi içinden çıkamadığı bunalımlara sürüklemektedir. Antomoni, bu durumdan en çok kadınların zarar gördüğünü belirtmektedir. Üstelik, iktisadî yönden de çok defa güçsüz olan kadınların, burjuva ahlâk anlayışının yarattığı "erkekler dünyası", içinde haysiyetli şekilde yaşamak için sarf ettikleri çabaları sempatiyle izlemekte ve vermektedir. Günümüzün kadınının meselelerini kadınların açısından Antonioni kadar ustalıkla ortaya koyabilen bir başka sinemacı, hemen hemen, gösterilemez.

Bir kadın düşmanı •

Bergman ise, aynı konu karşısına, Antonioni'nin yerdiği burjuva ahlâkının, "erkekler dünyaşı"nın bir temsilcisi olarak çıkmakta, çoğu vakit bir kadın düşmanı kılığına bürünmektedir. Yirmi yıl içinde dört defa evlenen Bergman'ın kadınlar konusundaki sözleri bile Antonioni'ninkilerle taban tabana zıttır: "Bütün kadınlar beni etkiler... Bir-ikisini öldürebilmek isterdim veya isterim ki onlar beni öldürsünler. Kadınların dünyası benim evrenimdir. Belki bu dünyada kötü davranıyorum, ama hiç bir erkek zaten bunu hakkıyla başarmakla övünemez..." Sonra şöyle levam etmektedir: "Bütün kadınlar beni etkilendirir: Genci - yaşlısı, irisi-ufağı, zayıfı - şişmanı, ağırıcanlısı, çirkini - güzeli, tatlısı - soğuğu, ölüsü-dirisi... Ben inekleri, kedilerin, maymunların, domuzların dişilerim de, kısrağı, tavuğu da, kazın, hindinin, hipopotamın, farenin dişisini de severim. Ama en değer verdiğim dişiler vahşi hayvanlar ve tehlikeli sürüngenler sınıfından olanlardır..."

"Sessizlik", Bergman'ın kadınlar konusundaki bu tutumunu en iyi yansıtan filimlerindendir. "Sessizlik" tıpkı "Susuzluk"ta olduğu gibi bir tren kompartımanında başlayıp, bir otel odasında devam etmektedir. Tıpkı "Susuzluk"ta olduğu gibi, bu filmde de yine turistik bir geziden sonra yurtlarına dönen kimseler vardır. Tıpkı "Susuzluk"-ta olduğu gibi gerek tren kompartımanı, gerekse otel odası Sartre'ın "Gizli Oturum"undaki gibi kapalı bir çevre, bir hapishane olmakta ve her şey Sartre'ın "cehennem başkalarıdır" görüşüne uygun olarak geçmektedir. Ancak "Sessizlik", "Susuzluk"tan daha korkunç bir hava taşımaktadır: "Susuzluk"ta birbiri için cehennem olan iki kahraman, genç bir karı-kocadır, oysa "Sessizlik"te iki kızkardeştir. "Susuzluk"un genç çifti, ikisi de pek ellerinde olmaksızın birbirinin cehennemi durumuna geçmektedirler. "Sessizlik"te her iki kızkardeş de yaptıklarını tamamiyle bilerek yapmakta, biri öbürüne bilinçli olarak, zevk alarak ağır ağır işkence etmektedir. "Sessiszlik"te bu iki kişilik cehennemin bir de küçük tanığı vardır: Kızkardeşlerden evli olanın on yaşlarındaki oğlu Johan... Hep arayan, soran, her şeyi öğrenmek isteyen bu küçük tanıkla Bergman, geleceğin bir "kadın düşmanı"nın nasıl yetiştiğini belirtmek ister gibidir.

Havada kalan gerçek

Sessizlik"in bu Özellikleri tabiatiyle filmin bir davranışlar filmi olmasına, karakter incelemesine, psikolojik tahlillere dayanmasına yol açmaktadır. Zaten filmin "hikâye" yönü hemen hemen yok gibidir ve konusu birkaç satırla özetlenebilir: Ester, kızkardeşi Anna ve Anna'nın oğlu Johan, bir geziden yurtlarına dönmektedirler. Yolda Ester'in tehlikeli hastalığı nüksEder, dilini hiç bilmedikleri bir ülkede bir otele inmek zorunda kalırlar. İki kızkardeş arasındaki çatışma gittikçe şiddetlenir, sonunda Anna, kızkardeşi Ester'i ölüm derecesinde hastayken otelde bırakıp oğluyla birlikte yoluna devam eder. Bergman bu basit konu içinde, birbirine taban tabana zıt karakterde iki kişiyi karşı karşıya getirerek, yukarıda sıralanan sevdiği temaları başarıyla işlemek fırsatını bulmaktadır: Anna ile Ester sadece, insanlar arasında anlaşma ve kaynaşma imkânsızlığını değil, bunun can düşmanlığına varmış derecesini de vermektedirler. Bergman, kahramanlarını, dillerini hiç anlamadıkları bir ülkede, bir otel odasına kapatarak, insanın çevresiyle bağlantı kuramamasını yalnız psikolojik değil, aynı zamanda maddî alanda da ortaya koymaktadır. Sonra bu kapalı, insanı bunaltan yalnızlık içinde Anna ile Ester'in davranışlarını incelemeye koyulmaktadır.

Bergman bu davranışları ve karakterler arasındaki çatışmayı Ester'i canlandıran Ingrid Thulin, Anna'yı canlandıran Gunnel Lindblom'un başarılı oyunlarıyla , daha da güç kazanmış olarak, büyük bir gerçekçilikle ortaya koymaktadır. En yalan olması gereken insanların birbirine düşmanlığını, cinsel düzensizlikleri, insan ruhunun ve kadın ruhunun karanlık köşelerini beyaz perdede eşine az rastlanır bir açıklık ve cesaretle yansıtmaktadır. Ne var ki, bütün bunlar birer "sonuç"tur ve Bergman bu sonuçlara yol açan sebepleri ortaya koymamaktadır. Bergman'ın başarıyla ortaya koyduğu gerçek durumlar da böylelikle havada asılı kalmaktadır.